

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Liebenberg, F. L.; [udgivet af Otto Borchsenius].

Titel | Title:

Nogle Optegnelser om mit Levned

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Gyldendal, 1894

Fysiske størrelse | Physical extent:

143 s. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

44-253-8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020700514

76

NOGLE OPTEGNELSER

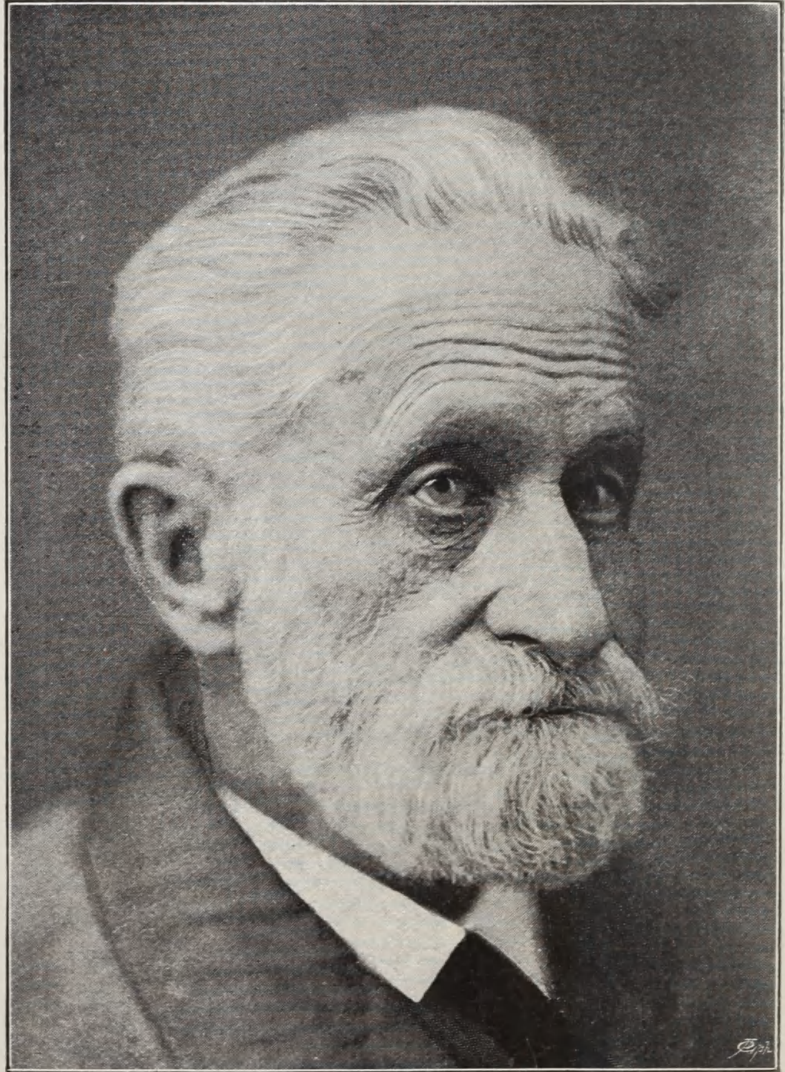
OM

MIT LEVNED.

44-253-8°

F. L. LIEBENBERG

NOGLE OPTEGNELSER

OM

MIT LEVNED

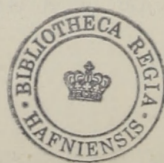

KJØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & Co. (M. A. HANNOVER)

1894

FORORD

Som det fremgaar af Udtalelserne Side III i denne Bog var det paa min Tilskyndelse, at Liebenberg i 1877 nedskrev Hovedparten af disse sine Erindringer, og det efterladte Arbejde bærer ogsaa paa Bindet følgende Bestemmelse: »Manuskripterne til *Optegnelserne* tilhøre Otto Borchsenius.« I min, Side 124 omtalte, Skildring af Liebenbergs Liv og literære Virksomhed (se »Ude og Hjemme« Nr. 109 for 2den November 1879) gjorde jeg ogsaa med Liebenbergs Samtykke Brug af *Optegnelserne*. I Forsommeren 1889 føjede Liebenberg saa, som angivet Side 115, af egen Drift Tillægget til.

Liebenberg, der i sine sidste Aar ofte havde *Optegnelserne* fremme og rettede i dem eller indskød et og andet Nyt, har, som man

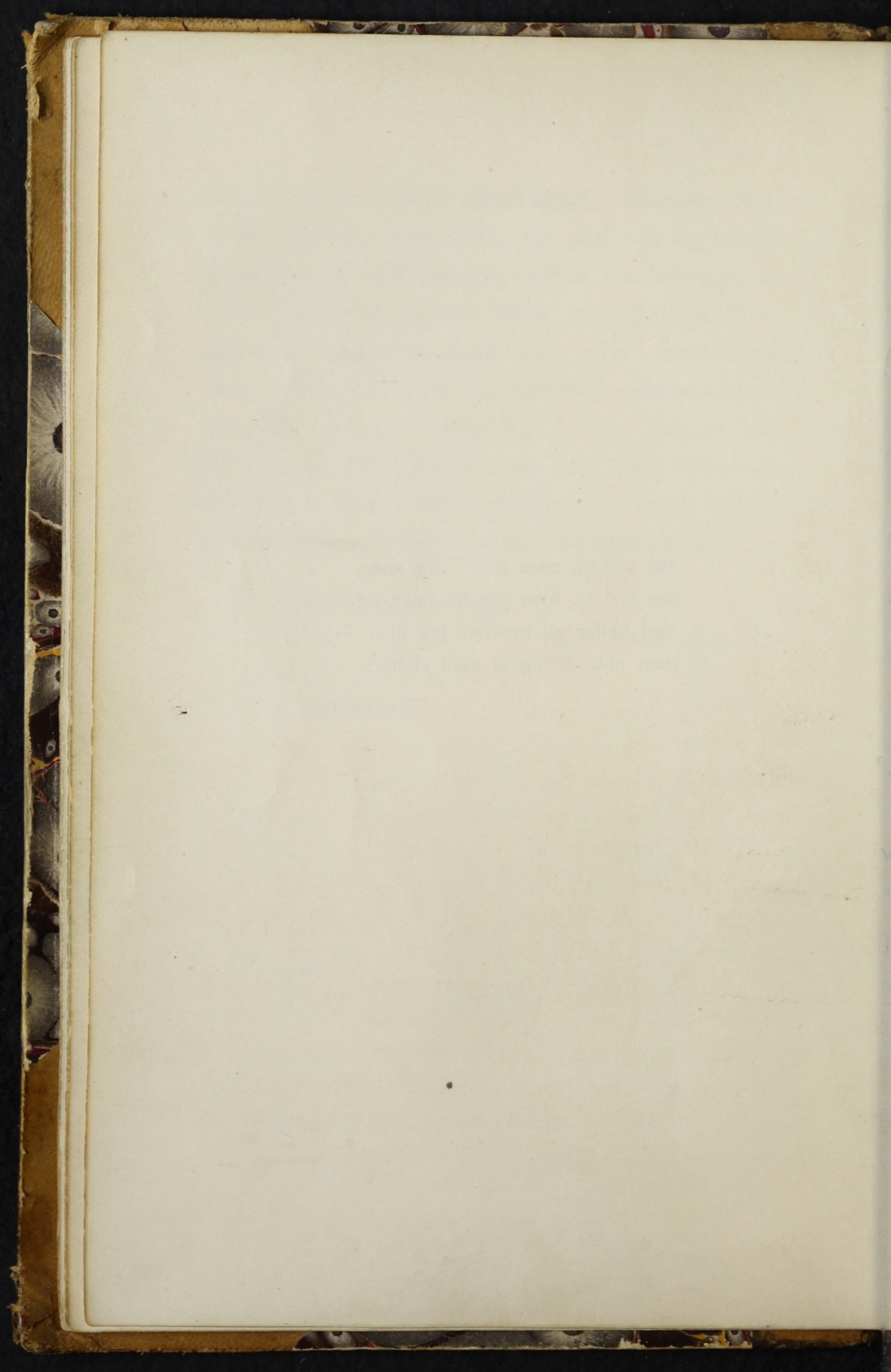
kan se af de mange Ændringer i Manuskriptet, nøje overvejet sine Ord, og han har ogsaa en Gang udtrykkelig til mig udtalt Ønsket om, at alt til sin Tid maatte blive offentliggjort uforandret. Saaledes som jeg efter hans Døden den 23de Januar d. A. modtog Manuskriptet fra hans Arvinger, har jeg derfor, paa et Par Retskrivningsinkonsekvenser nær, her besørget det trykt. Det foran gjengivne Fotografi havde Liebenberg selv lagt inden i Optegnelserne.

Kjøbenhavn, Februar 1894.

Otto Borchsenius.

Jeg véd ej, naar min Time slaar,
Jeg véd ej, hvor jeg kommer fra,
Véd heller ej, hvorhen jeg gaar —
Sært nok, at jeg er glad endda!

Efter det Tyske.

Nogle faa Maaneder, før jeg blev født i August 1810, havde min Fader forladt den lave, forfaldne Præstegaard (ombygget i Tredverne) og det den Gang meget lille Kald paa Frederiksberg og var flyttet til Kjøbenhavn som Hofpræst. Paa Vestergade saa' jeg Dagens Lys, og i hele mit første Aar sagde Huslægen, *Dr. med.* Strøm, hver Dag: »Naar jeg kommer i Morgen, er Drengen død.« Men Drengen levede og voksede op som et tyndt, blegt, indpakket, stuegjemt Individ med hvidgult Haar, i højeste Grad forvænt og forkjælet af sin Moder. Denne Forkjælelse gik saa vidt, at jeg lige til Niaarsalderen hver Morgen i Sengen blev madet med Øllebrød og endnu aldrig havde haft den Ulejlighed at vaske mig og klæde mig selv af og paa. Heldigvis var mit naturlige Temperament et saadant, at den vidtdrevne Opmærksomhed, der vistest mig, hverken gjorde mig uregjerlig

eller selvsyg; jeg var tvært imod (efter Alt hvad man har fortalt mig) et føjeligt og kjærligt Barn.

Mine første Erindringer ere Kjøbenhavns Illumination ved Frederik den Sjettes Hjemkomst fra Wienerkongressen i Forsommeren 1815 og en Fyensrejse med min Moder kort efter. At intet tidligere Oplevet har kunnet fæste sig i min Hukommelse, tyder vel paa en sildig Udvikling; men i én Henseende finder jeg mig et Aars Tid efter overmaade fremmelig, thi mens vi boede i Peterhvidtfeltsstræde, hvorfra vi flyttede bort, da jeg var lidt over syv Aar gammel, havde jeg min første Kjærlighed. Denne fyldte mig længe med en stille Henrykkelse, som jeg dog aldeles ikke lod mig mærke med, hverken for nogen som helst Uvedkommende eller for den elskede Gjenstand selv, hvem jeg traf i Husets lille Have, og hvis smaa Fødder bar gule Støvler. Først da Flammen, efter at vi havde skiftet Bolig, var slukket af Mangel paa Næring, og jeg havde begyndt at læse Poesi, erfarede jeg, hvad Navn man giver deslige Flammer.

Inden jeg lærte at læse, morede man sig oftere med at lade mig stave opgivne Ord, og naar jeg da stavede: D. r. æ. æng, undrede jeg mig over, at dette blev rettet til: D. r. e. n. g. Da jeg som Voksen læste Rasks Retskrivningslære, blev jeg meget fornøjet ved at finde, at

mit Øre ikke havde skuffet mig i Opfattelsen af Ordets to sidste Bogstavtegn, der virkelig kun udtrykke én Lyd, hvortil vi mangle en Figur.

Otte Aar gammel blev jeg sat i en lille Pogeskole paa en 25 eller 30 Dreng, blandt hvilke der ikke herskede den bedste Tone. Min første Vandring til Skolen glemmer jeg aldrig, dog er jeg uvis, om jeg gjorde den uden Følgeskab: skraas over Skidenstræde (snart efter omdøbt til Krystalgade), hvor vi da boede, gennem Halvdelen af Store Fiolstræde til »Linden«, som Stedet endnu kaldes. Det var maaske de mest beklemte Minutter, jeg har oplevet; men jeg græd ikke, thi jeg var for stolt til at opgive en vis Anstand i Nøden. Det samme Sind ventede jeg at finde hos Andre, hvorfor jeg i Skolen fattede Ringeagt for enhver Dreng, som jeg hørte jamre sig eller hyle, naar han fik Prygl. Min syv Aar ældre Søster Sofie, den Ældste af os Børn, passede, at jeg læste mine Lektier om Aftenen, og det gik mig meget godt i det første Par Aar, indtil Sofie blev forlovet og fik Andet at tænke paa. Da var det for bestandig ude med min Skoleflid.

Aaret efter at jeg havde begyndt Skolegangen, fik jeg til min Lykke en yngre Søster, som nu blev Gjenstanden — eller rettere Offeret

— for den alt for overdrevne Moderomhu. Nu drejede Alting sig om hende, og jeg blev mere overladt til mig selv.

Fra vor Bolig i Skidenstræde, som vi forlod, da jeg var halvtiende Aar, bevarer jeg en Erindring, der synes mig ikke uden Interesse. I en af min Faders Bøger havde jeg fundet Baggensens Digt: »Da jeg var lille«, saaledes som det første Gang var blevet trykt, og i en anden det samme Digt meget omarbejdet; disse to Bøger havde jeg taget ind i Dagligstuen (jeg mindes saa tydelig Stedet, hvor jeg sad), jeg sammenlignede Digtets første Form med dets sildigere, satte smaa Blyantsprikker foran Originalens siden omarbejdede Linier og skrev Afvigelserne op paa et Stykke Papir. Min Morbroder og min Fader gik samtalende frem og tilbage; den Første saa' i Forbigaaende efter hvad jeg bestilte, og ytrede sagte sin Undren derover for min Fader. Jeg hørte dog hans Ord og lagde derved Mærke til hvad jeg ellers vilde have glemt for mere end halvhundrede Aar siden.

Hvorfra jeg saa tidlig havde faaet denne literære Interesse, véd jeg ikke ret. Min Fader hørte jo til det forrige Aarhundredes Smaapoeter af den Rahbekske Kreds og ophørte, saa længe han levede, aldrig ganske med at give sine Bidrag til den skjønne Literatur.

Uagtet han ved Oehlenschlägers Fremtræden allerede var næsten 36 Aar gammel og snart saa' sin bedste Ven Pavels blive Maalet for den over en Recension vrede Apollos satiriske Pile*), blev han en varm Tilhænger af den nye poetiske Retning, ja havde neppe Øje for nogen som helst Ufuldkommenhed hos Oehlenschläger, hvis svagere Produktioner jeg nogle Gange hørte ham ubetinget forsvare mod min Søster Sofies Forlovede, den Ældste af Brødrene Paludan-Müller (død ung som juridisk Kandidat). Min Fader læste Digterværker, helst Oehlenschlägers og Ewalds, godt for og havde Lyst til det; men i Hjemmet fandt hans Oplæsning nok ikke megen Gjenklang og var sjelden. Min Moder, hvis Livsmod var knækket ved en haard Barndomsopugtelse, havde kun liden Sands for Poesi og følte sig alt for nedtyngt af det daglige Livs Besvær til at aabne Sindet for slige Indtryk. Der var megen stundesløs Travlhed og liden Ro og Hygge i Huset, hvorfor min Fader trak sig mere og mere tilbage inden sit Studerekammers Vægge og blev næsten en Fremmed for sine Børn. Særlingen Stephen Heger, Skuespiller, indtil han kun hen

*) Se Oehlenschlägers »Erindringer«, I, Side 208 (Udtoget, Side 133), og »Bidrag til den Oehlenschlägerske Literaturs Historie«, II, Side 5 og 385.

imod halvhundrede Aar gammel tog sin Afsked fra Theatret, var i min Barndom en jævnlig Gjæst i Huset, hvor der ellers sjelden saas nogen. Han læste ypperligt for, og jeg slugte da med Begjærlighed hans Ord; men det var kun sjelden og kort, jeg havde den Glæde. Derimod kunde jeg i Timevis høre ham fordybe sig i Fantasier om at rejse til en fjern ubeboet Ø, hvor vi skulde føre et lykkeligt Naturliv.

Den første Theaterforestilling saa' jeg den 23de Januar 1819, knap halvniende Aar gammel. Mine Forældre havde taget en Loge til Madame Hegers Benefice paa det kongelige Theater, og der opførtes i en Forestilling, som varede fra Klokken 6 til Klokken 1, efter en Prolog af Ingemann Oehlenschlägers »Den lille Hyrde-dreng« og Ingemanns »Blanca«. Af det Sidste fattede jeg nok ikke meget; men »Hyrdedren-gen« henrev mig desto stærkere, og min tre Aar ældre Søster Hedevig og jeg begyndte efter denne Forestilling at spille Komædie for vor egen Fornøjelse med Bog i Haand, især Scener af »Aladdin«. Fra jeg havde fyldt ti Aar, fik jeg otte Vintre i Træk en stor Glæde ved hveranden Onsdag at overvære det dramatisk-literære Selskabs theatralske Forestillinger, af hvilket Selskab, almindelig kaldet Borups, min Fader var Æresmedlem. Der opførtes mest Kotzebues og Ifflands rørende Stykker, men

stundom ogsaa store Tragedier; sjelden Holberg. Der var gode, til Dels ypperlige Skuespillerkræfter: Th. Thortsen og hans Hustru, der havde været Elev af »den dramatiske Skole« og omtales i Overskous Theaterhistorie som »den skjønnede og talentfulde Jfr. Bassø«; Henrik Rosing, Søn af den danske Scenes første store Kunstnerpar; hans Søster Fru Wiehe og hendes Mand, Forældre til Michael, Vilhelm og Johan Wiehe; Henriette Jørgensen, en af det kongelige Theaters Ypperste; og en Broder af hende. Thortsen spillede altid en Hovedrolle og var saa fast ikke alene i sit eget Parti, men ogsaa i alle de Andres, at han, naar en Medspillende gik fra Koncepterne, kunde vende Replikkerne saaledes, at han overtog det Meste af dem, saa der ingen Standsning opstod. Han havde et dejligt Hoved, men var temmelig før; jeg, der som en Dreng gik allevegne omkring, ogsaa i Mændenes to Paaklædningsværelser, saa' der mange Gange, hvorledes han ved en stærk Gjerd, der med den ene Ende blev heftet til Kroge i Væggen, lod sig snøre sammen om Maven, før han skulde frem. Da han i Sommeren 1825 for Kasseangel (eller hvad det var) flygtede fra Danmark, endte med det Samme Selskabets Blomstertid, og de Ukaldede gjorde sig nu mere gjældende. Oehlenschläger saa' jeg kun én Gang paa Bræderne, den Aften han

som Mikel Angelo efter dennes sidste Replik styrtede ned i Maskineriet (se hans »Erindringer«, IV, Side 8; Udtoget, Side 395); men ved hver Forestilling fandt jeg ham staaende paa den samme Plads som Tilskuer, og jeg stillede mig hver Gang nogen Tid hen ved Siden af ham for at faa nogle Ord af hans Mund, hvilke den venlige Mand med det dejlige Ansigt heller aldrig undlod at give mig — en Lykke, som jeg hver Gang glædede mig til i Forvejen og vel egentlig kunde takke min Fader for, der havde fortalt Digteren, at der i mig opvoksede en fuldblods Oehlschlägerianer.

Saa snart jeg havde begyndt at læse (jeg var nok over syv Aar, inden jeg kom saa vidt), havde jeg hengivet mig til Oehlschlägers Poesi, hvoraf jeg snart kunde Meget udenad, som jeg gik og reciterede for mig selv. Min Fader ejede en udvalgt Bogsamling, paa en 2 eller 3000 Bind. Omtrent Halvparten var vel theologisk eller historisk; Resten bestod af engelske, tyske og danske Digterværker, og de sidste gennemstøvede jeg. Især følte jeg mig lykkelig ved at gaa alene og undersøge disse Skatte, naar min Fader var ude. Engang opdagede jeg oven paa en af Reolerne Staffeldts »Nye Digte« 1808, i hvis Læsning jeg fandt stærkt Behag, skjønt jeg som en Elleve-, Tolv-aarsdreng vist ikke forstod Meget af dem. Men

jeg talte ikke til Nogen om dette Fund. Jeg begreb nok, at min Fader havde lagt Bogen til Side som ulæselig for os Børn, og desuden var jeg en temmelig indesluttet Dreng, der sædvanlig beholdt mine Følelser, mine Glæder og Sorger hos mig selv. Især frygtede jeg meget for at vække Nogens Latter over min Uvidenhed ved at spørge om hvad jeg ikke forstod. Efter min Søster Sofies hemmelige Forlovelse i 1820 mærkede jeg meget snart, hvad der var i Gjærde med den nye Husven, men talte ikke et Ord derom; og da Forlovelsen et Par Aar efter blev deklareret, og man spurgte mig, om jeg ikke havde mærket Uraad, benegtede jeg dette aldeles, men undrede mig øjeblikkelig selv over min Benegtelse.

Mangen Søndag Formiddag vandrede jeg med min Søster Hedevig ved Sommertid til Frederiksberg, hvor vi besøgte Oehlenschlägers Fader paa Slottet og laante Nøglen til Søndermarken, som den Gang ikke var almentilgængelig. Den gamle Slotsforvalter viste sig meget venlig og elskværdig mod os, men var noget stereotyp i sine Udladelser, saaledes hørte jeg ikke faa Gange den skjæmtsomme Ytring af ham: »Jeres Fader kan sagtens være glad, som har saadanne rare Børn; men hvad skal jeg stakkels Gamle sige, hvis eneste Søn ikke gjør Andet end digte og lyve?« I første Akts anden Scene af *Synge-*

spillet »Tordenskjold«, hvis Handling til Dels foregaar paa Frederiksberg, har Digteren indført en frederiksbergsk Stotsforvalter, der ligner hans gode gamle Fader paa et Haar. En Søndag Morgen mødte vi, da vi gik ud, Stephen Heger, som fulgte med og førte os til Valby og Hvidovre. Det var en dejlig Sommerdag; jeg glædede mig usigeligt ved den friske Luft, ved Lærkernes Sang, ved Grøftekanternes Blomster og de vidtstrakte frodige Marker saa vel som ved Samtalen, der gik meget livligt, og nogle Dage efter brugte jeg i Skolen Fortællingen om denne Vandring som en Stil i Brevform, der indbragte mig overmaade megen Ros af Læreren.

I en Alder af tolv Aar faldt jeg i en heftig Nervefeber, hvorefter Haaret gik af mig, og jeg en Tid lang var som et lille Barn, ganske som jævnaldrende med min treaarige Søster. Men Sygdommens mentale Virkninger forsvandt efterhaanden, og jeg blev i Februar 1823 sat i Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn, hvor jeg indfandt mig med et Hoved, der pletvis var skaldet og pletvis besat med hvidgult glat og med mørkebrunt krøllet Haar. Af den Snes velopdragne og godmodige Dreng, jeg forefandt i Klassen, var ingen nær saa gammel som jeg, og de fleste to eller halvtredie Aar yngre; de modtog »den nye Dreng« meget godt uagtet hans underlige

Hoved, der ogsaa snart var helt bedækket med det mørkebrune Haar. Jeg kom fortræffelig til Rette med dem allesammen og hævdede en vis Værdighed iblandt dem som den Ældre. Det har altid været mit hjertelige Ønske, at mine Omgivelser skulde holde af mig, og for at erfare, hvor vidt dette fandt Sted i Klassen, satte jeg til forskjellige Tider et Schema i Gang, paa hvilket jeg fik enhver af Kammeraterne til at give alle de andre Karakter efter som han kunde lide dem. Naar jeg saa talte det Hele op, glædede jeg mig ved at se, at jeg hver Gang havde de fleste Points. Af mine Klassekammerater vil jeg som senere bekendte Personer nævne Lægen August Thornam, Præsten Edvard Anger, Dr. philos. Adolf Adler — og den berømte Søren Kierkegaard, hvis Berømmelse dog ikke begyndte i Skolen, hvor han — i al Fald mens vi gik dér i Trædemøllen sammen (Febr. 1823 til Febr. 1827) — som en stille, fredsommelig, jævntflittig Dreng gjorde sig lidet bemærket.

Nogle Sommere laa min Familie »paa Landet«, det vil sige paa Vesterbro, Nørrebro (den Gang vare Forstæderne endnu ret landlige) eller Frederiksberg, hvor jeg med stor Fryd tumlede mig paa Mark og i Have. Da jeg skulde i Skole baade Formiddag og Eftermiddag, spiste jeg saa til Middag inde i Byen hos

min Fæster, Vinhandlerenken Madame Schouw. Min senere som Videnskabsmand og Politiker berømte Fætter Joachim færdedes i de Aar meget uden for Danmark; men naar dette ikke var Tilfældet, glædede jeg mig hos hans Moder ved daglig at se hans Ansigt, som jeg i høj Grad beundrede, thi fra Barn har jeg haft Hang og Trang til at beundre, og Skjønhed har altid øvet en stor Magt over mig, hvor jeg saa fandt den*). Foruden Sommerboligerne bragte min Faders efter 1816, da han blev Confessionarius, meget forbedrede pekuniære Stilling os tillige det Gode, at vi ombyttede de smaa Værelser i Krystalgade med en stor Lejlighed paa Hauserplads, hvor det huslige Udstyr blev mindre tarveligt end hidtil, skjønt meget langt fra hvad Nutidens Luksus kræver.

Lige som i de allerfleste Perioder af mit Liv var jeg i min Opvækst tidligt paa Færde om Morgenens, og under hele min Skolegang er jeg aldrig kommen for silde. At jeg allerede som Dreng besad en vis Ordenssands, hvilken jeg haaber man kan spore i mine Arbejder,

*) Schouws Buste paa Frue Plads giver ingen rigtig Forestilling om hans Udseende; Busten er nok ogsaa gjort efter en Maske tagen over den Dødes af Sygdom stærkt forandrede Træk. I Marstrands Maleri derimod finder jeg Ligheden slaaende.

slutter jeg af en Ytring, som jeg en Aften omtrent 1821, da jeg var gaaet i Seng og antoges for at sove, hørte af en af mine Mostre, der ved den Tid opholdt sig hos os og nu tillige med min Moder kom ind efter Noget i mit Sovekammer: at mine afdragne Klæder laa lige saa pænt og akkurat sammenfoldede, som de nylig vare komne fra Rullen. Derimod kunde jeg som et forkjælet Barn ingenlunde siges fri for Kræsenhed, Smørrebrød spiste jeg kun med Sukker paa, og der var mange Retter, jeg ikke vilde smage. Men da jeg begyndte at komme ud til Kammerater, gjorde jeg det paa én Gang af med disse Nykker ved en rask Beslutning, spiste af alle forefaldende Retter og fandt, at de alle smagte godt.

Til Skolen forberedte jeg mig aldrig hjemme, men kun paa Stedet før og imellem Timerne, og lige saa lidt som i Pogeskolen lærte jeg noget Synderligt i »Borgerdyden«, skjønt jeg mindst i tre af de fire Aar, jeg hørte til dens Elever, beklædte den næstøverste Plads i Klassen. Professor Mikel Nielsen var anset for en udmærket Skolemand; men jeg kan paa ingen Maade istemme hans Ros. Om hans barbariske Strængthed vil jeg ikke tale, den var vel endnu en Levning fra Fortiden; men sikkert fortjener hans Vilkaarlighed og Partiskhed at

lastes. Min Broder, som ganske vist havde været en langt bedre Elev end jeg og med Hæder var dimitteret fra Skolen kort før jeg tog Sæde paa dens Bænke, elskede han lige saa højt, som han hadede mig. Da jeg nylig havde forladt Skolen, mødte jeg ham en Dag paa Gaden; han standsede og tiltalte mig meget venligt, men paa én Gang forandrede han Tonen og udbrød: »Ih, nu ser jeg, det er jo din Broder, jeg taler med!« hvorefter han vendte mig Ryggen og gik bort. Til et andet karakteristisk Træk af ham har jeg ikke selv været Vidne; men det fortæltes over hele Skolen, og jeg nærer ikke Skygge af Tvivl om dets Sandhed. Han begyndte en Dag sin latinske Time i en af de øverste Klasser med det Spørgsmaal til Duksen: »Har du set Cicero?« — »Nej.« — »Nul.« (Til Nr. 2:) »Har du set Cicero?« — »Nej.« — »Nul.« Og saaledes fortsatte han denne Eksamination med en halv Snes Elever, indtil han naaede en, som for at undgaa sit Nul tog sig den Frihed at svare Ja. — »Det er rigtigt. Du har set ham i Aanden. Ug.« Med Tilfredsstillelse har jeg i Orla Lehmanns »Erindringer« læst, at han, der dog i Mikel Nielsens Skole »stedse selv hørte til de Begunstigede«, som Ældre saa' paa sin Skolemester med de samme Øjne som jeg. Abrahams

kalder i sine »Meddelelser« Nielsen: en Tyran og en Pedant.

Foruden af det oven for omtalte dramatiske Selskab var min Fader Medlem af Fabricii Klub, hvis temmelig store Bibliothek jeg stadig benyttede; jeg hentede dér Løst og Fast og læste blandt saa meget Andet flere hundrede, i tykke Bind sammenbundne Skuespil, originale og oversatte. Min Smag for det Komiske var endnu kun maadelig, hvori sagtens N. T. Bruun ved sine smagløse Komædie-Oversættelser havde megen Skyld, men vel ogsaa min Guddom Oehlenschläger, hvis komiske Ganger jo ikke sjelden løb løbsk med ham. Det var først som Voksen, jeg i denne Retning fik min Smag rensat og følte Kjærligheden til Holberg vaagne. I Sommeren 1824, da vi laa paa Frederiksberg, fortrængte Ingemann for en kort Tid Oehlenschläger hos mig, og jeg tilbragte mange halve Dage i Søndermarken med Læsning i den Førstnævntes Digte, Dramaer og Eventyr — Romanerne vare jo endnu ikke komne til Verden; men den »fromme« Rudolf i »De Underjordiske« og lignende Eksemplarer af hans Helte fandt jeg dog allerede den Gang frastødende.

Naar jeg som Dreng havde været i Selskab tillige med min seks Aar ældre Broder, roste han altid paa Hjemvejen mit Comportement; som han

senere sagde mig, for derved at hjælpe mig ud over Undseelse og Forlegenhed, da »den, der tror sig i Besiddelse af selskabelig Levemaade, med det Samme ogsaa er det«. Denne Paastand vilde vel ikke i alle Tilfælde holde Stik; men hans Fremgangsmaade bidrog vist nok til at give mig mere Sikkerhed, i al Fald lærte jeg tidligt at bevæge mig med temmelig megen Lethed imellem Fremmede.

Da jeg fyldte fjorten Aar, havde jeg naaet de $66\frac{1}{2}$ Tomme i Højden, som jeg siden ikke overskred, og jeg var saa skjægget, at min Broder fandt det nødvendigt med egen Haand at rage mit laadne Ansigt, hvorefter saa den Barber, der om Morgenens kom for at aftage hans og min Faders Skjæg, fik mit med under sin stadige Behandling. Ingen Civile lod den Gang mere af Skjægget staa end en Landtunge paa hver Kind; Overskjægget, der nu saa almindelig ses enten at nedhænge som Gardiner over Munden eller som en Streg skære Ansigtet tværs over, var den Gang alene Land-officererne forbeholdt, af hvilke de ældre gjerne bar det som to smaa Klatter under Næsen, der i nogen Afstand tog sig hel urenlige ud. Det paa Overskjægget nær ragede Ansigt, der ikke er en Smule mindre smagløst end Kinesernes paa Piskens nær ragede Hoved, støder ved sit officérske Præg mit Øje saa meget mere, som

det militære Væsen eller Uvæsen altid har været mig en Vederstyggelighed; og i den nyeste Tid ser jeg dog heldigvis ikke faa saa vel Civile som Militære, der lige fra Begyndelsen lade Skjægget vokse sin naturlige Vækst.

I Skolen blev min Stilling efter omtrent halvfjerde Aars Forløb bestandig slettere og slettere. Fordringerne voksede, og jeg kunde ikke længer bevare Skinnet af at tilfredsstille dem. Min Fader overraskede mig da en Morgen i Februar 1827 med den mig højst behagelige Underretning, at det var den sidste Dag, jeg skulde gaa i Skole; fra den næste Morgen af skulde jeg privat undervises for i Oktober Aaret efter at blive Student, to Aar før mine Klassekammerater. Lige som nogle Gange før i Skolen besluttede jeg nu at stræbe efter at indhente det Forsømte, for at kunne naa mit nye Maal; men jeg følte snart, at jeg var alt for langt tilbage og alt for uvant til Arbejde. Jeg kom paa Parti med to Jævnaldrende, der havde været i højere Klasser end jeg i »Borgerdyden« og nu ikke stode nær saa blottede for Kundskaber, men viste lige saa liden Flid og Stadighed som jeg. De vare begge gode Hoveder, bevandrede i den skønne Literatur, men letsindige og tøjlesløse. Uden for de faa Timer hos vore Dimissorer og de

flygtige Forberedelser til Timerne levede vi Tre et lystigt Liv og tænkte kun paa at more os. Mine Kammerater vare godt forsynede med Lommepenge og lode mig, som havde færre, leve med. Saaledes fløj Tiden til det næste Foraar, da min Fader døde. Den truende Eksamen var rykket nær, og Frygten for den begyndte som en svar Byrde at tyngge paa mit Hjerte, uden dog at drive mig til større Flid, der nu syntes mig haabløs. Sommeren henlevede jeg under Frygt og Bæven, og skriftlig Eksamen kom, otte Opgaver, Formiddag og Eftermiddag fire Dage i Træk. Den første Formiddag skrev jeg saa godt som for første Gang i mit Liv selv en latinsk Stil; den blev til Non. De to sidste Opgaver vare mathematiske; her kunde jeg ikke kaldes uvidende, thi mod Slutningen af min Skoletid havde jeg i Mathematiken pludselig en Dag faaet lige som Traaden i Hænde og fra det Øjeblik fundet Fornøjelse i denne Videnskab; men nu var jeg, der aldrig nogen Sinde før havde anstrængt mig, saa ødelagt af de foregaaende Dages Slid, at jeg kun daarligt løste ogsaa disse Opgaver, især den sidste. Ved den mundtlige Eksamen viste Fordringerne sig saa ringe, at jeg kunde opnaa lutter Hauder foruden Laud i Geometri og i Tysk, hvor Rahbek aldrig gav Sønner af sine gamle Venner ringere Karakter,

og Præ i Fransk, som T. C. Bruun tildelte mig for min virkelig gode Præstation, hvilken Poeten F. J. Hansen, der blev Student samme Gang, soufflerede mig ganske højt og tydeligt*), uden at den otteoghalvfjerdsindstyveaarige Eksaminator bekymrede sig det Mindste derom. Hos Forfatteren af »Fritimerne« stormede Tilhørerne hver Oktober ganske ugenert inden for Skranken i Eksaminationsværelset, stode ofte massevis og bøjede sig over ham og Eksaminanden, saa den gamle Mand af og til lettede paa Skuldrene og sagde: »Fotte, mine Herrer! fotte, De knuser mig!« Lige som min Skolemester havde den Vane — hvilken han dog til sidst skal have lagt af — at indskyde *sinde sinde* mellem sine Ord, saaledes gjentog T. C. Bruun idelig det lige saa meningsløse *fotte* (med *o*-Lyd). Da jeg imellem skriftlig og mundtlig Eksamen traadte ind ad Døren i hans Stue for at spørge om min Karakter for den franske Version, forefandt jeg der en anden Spørger, hvem han, bladende i Protokollen, svarede: »Fotte V—, fotte Va—, fotte Valde-
mar Møller har faaet fotte Laudabilis.«

*) Ikke af personligt Hensyn, thi vi havde hverken før eller siden Noget med hinanden at gjøre. Efter hans Død besørgede jeg paa Bestilling et Udvalg af hans Skrifter, som nu vist Ingen læser.

Jeg var altsaa bleven en daarlig Student. hvis Uvidenhed gik saare vidt. Atter fattede jeg gode Forsætter, og atter strandede disse. Anden Eksamens to Dele indbefattede den Gang ni Fag; iblandt disse var Græsk og Latin, hvortil Forelæsningerne holdtes paa Latin og for mig næsten lige saa gjerne kunde været holdte paa Arabisk, saa lidt forstod jeg af dem. Først udeblev jeg da fra disse Forelæsninger og snart efter ligeledes fra de øvrige. Af mine Kammerater, hvem det ikke var gaaet bedre til Eksamen, kom jeg nu sjelden sammen med den ene; han fandt ikke længer Tid til at pleje sin forrige Omgang, thi som en smuk og bomstærk Fyr havde han nu ti Kjærester paa hver Finger og løb efter hvert Skjørt. Han meldte sig dog i rette Tid til anden Eksamen, men faldt igjennem i Moral. Den anden af mine Meddimittender vedblev jeg endnu at omgaas daglig med. Hvem der maatte ønske at se dette lige saa begavede som forunderlige Menneske mere levende for sig, end jeg er i Stand til at skildre ham, kan jeg henvise til Albert Julius' Ungdomsfælle Sejfart i »Øen i Sydhavet«, med hvem min Kammerat havde grumme Meget tilfælles; og lige som Albert Julius om sin maa jeg sige om min Sejfart, at han egentlig ikke havde nogen god Indflydelse paa mig. Som før Eksamen Artium drev nu vi To frem-

deles Tiden hen i hinandens Selskab; det første Aar gik, det andet ligeledes, og det var sagtens blevet ved paa samme Maade, hvis ikke en velvillig Bekjendt havde hjulpet blot ved at lægge Tingene til Rette for mig. Jens Clementsen (død som Kabinetssekretær hos Prinsesse Caroline) var bleven Student tillige med mig og boede hos en af mine Klassekammeraters Moder, i hvis Hus jeg fra Dreng af næsten havde været som hjemme. En Dag, da jeg besøgte ham, der læste flittig til juridisk Embeds-eksamen, sagde han: »Se, her har jeg ordnet mine Kollegier fra anden Eksamen; nu skulde du komme op til mig hver Formiddag og læse i dem, mens jeg læser Jura.« Det gjorde jeg og tog Philologicum og Philosophicum med bedste Karakter, men — to Aar for sildigt. »Sejlfart« fulgte Eksemplet, læste ogsaa og tog ogsaa Eksaminen med samme Udfald. Til ham vil jeg i det Følgende ikke komme tilbage; thi vel var det først over en halv Snes Aar sildigere, at vor Omgang ganske ophørte, men den Overlegenhed, som han ved sin større Begavelse og sin tidligere Aandsudvikling saa vel som ved sin stærkere Selvfølelse fra Først af havde hævdet over mig, var nu forbi, og vi bleve desuden i længere Perioder adskilte i Rummet, idet han drog ud til forskjellige Steder i Provinserne som Huslærer. Senere

trak han sig i Kjøbenhavn tilbage fra alle sine gamle Forbindelser og undgik dem haardnakket; han hengav sig mere og mere redningsløst til Flasken, og den Samme, der i vort Bekjendtskabs første Tid havde imponeret mig saa stærkt ved sine højt flyvende ærgjerrige Planer — døde som Ladegaardslem.

Som Student var jeg vedbleven at have Bolig og Ophold hos min Moder, men skulde selv sørge for mine øvrige Fornødenheder. Hos en af mine Bekjendtes Bekjendte fik jeg straks en Information med to Smaabørn, hvilken indbragte mig én Rdlr. om Ugen; men dermed skulde jeg ikke komme langt, og snart fandt jeg mig i Gjæld til Skomagere og Skrædere. For dog saa længe at slippe for disses mig yderst pinlige Manen, lagde jeg mig i Midsommeren 1829 et Par Uger paa Landet i Valby Kro, og dér gjorde jeg Bekjendtskab med en Familie, i hvilken jeg snart fandt hengivne og trofaste Venner. Det var Justermester Hostrup, som med Kone og fire Børn tilbragte Sommeren dér. Af de tre Døtre havde den ældste nylig fyldt femten Aar, et yndigt Barn med lange gule Lokker. Hun gjorde et stærkt Indtryk paa mig, og hvis hun ikke et Aars Tid efter, mens jeg endnu betragtede hende — lige som i Grunden ogsaa mig selv — som et Barn, var bleven forlovet med en Anden, havde

jeg senere vist nok meldt mig som Bejler, og Meget kunde da for mig have taget en ganske anden Vending — Spørgsmaal, om den var bleven en bedre. Sønnen hed Christian, en meget opvakt og elskværdig Elleveaarsdreng — ham har siden alle Danske og endnu Flere lært at kjende. I denne Familie blev jeg en daglig Gjæst og foredrog for dens Medlemmer de poetiske Sager, jeg elskede højest, hvorved jeg vel fik en Del Indflydelse paa den tilkommende Digtters Udvikling. Dette ytrer han selv i følgende ungdommelige Vers, som han i sit tyvende Aar skrev til mig paa min Fødselsdag:

»Vildsom vanked jeg i Lunde,
 Plukked Frugten, som jeg fandt,
 End dog ej jeg skjelne kunde
 Gift fra Næring, Stort fra Tant.
 Men du ledede mit Fjed
 Til det Skjønne, til det Høje,
 Styrkede mit svage Øje
 Til at se dets Herlighed.

Og en heftig Lyst betog mig
 Selv at prøve Skjaldens Flugt,
 Og de unge Vinger slog jeg
 Efter Yduns skjønne Frugt.
 Ak, men aldrig end jeg steg:
 Villien skaber ingen Digter;

Der, hvor Guddomsgnisten svigter,
Bliver Sangen kun en Leg.

Tidens Korthed nu mig minder
Om at lade Barnets Tant,
Kun at søge, hvor jeg finder,
Kun at glædes, hvor jeg fandt.
Men mig Legen var saa kjær,
Derfor dvæler jeg saa længe,
Sidste Gang jeg rører Strænge
Her i Maanens Sølvskjær.

Du, som først mig Vejen viste,
Du, som ledede min Gang,
Kjære Gjenstand for min sidste,
Ak, men ej min bedste Sang!
Tilgiv, om den bliver slet,
Bedre kan jeg ej den give:
Haabet er ej mer i Live,
Og hvad bliver uden det?

Gjerne ønsked jeg at ende
I en tragisk Aftensang;
Men hvor er vel Musen henne,
Som skal give Sukket Klang?
Fløvt det klinger, dødt og koldt,
Som et Spurvepip i Stormen;
Vers det ligner dog i Formen,
Og mit Løfte har jeg holdt.«

Under den lange Fraværelse fra Kjøbenhavn, jeg ret straks skal omtale, vekslede jeg hver Ugedag Brev med ham, og hele Livet igjennem ere vi vedblevne at være Venner. Men skjønt hans og mine Meninger i mange Henseender stemme saare godt overens, er der dog en meget væsentlig Retning, hvori vi have udviklet os højst forskjelligt: han blev en troende Kristen, jeg ikke. Herom have vi, ligesom efter en tavs Overenskomst, aldrig samtalet; jeg ærer denne Tavshed og ønsker den bevaret. Om nærværende lille Skrift med dets fornødne Udtalelser angaaende mit religiøse Standpunkt er det derfor heller ikke min Hensigt at fortælle ham Noget, med mindre han af fælles Bekjendtes Meddelelse skulde tage Anledning til at spørge mig om det. Ellers vil han først se det efter min Død og bliver da, skjønt den ældste af mine Venner, maaske den sidste af disse, der læser det.

Efter endelig at have faaet anden Eksamen skulde jeg bestemme mig for et Brødstudium, men Afgjørelsen faldt mig meget vanskelig, og et Aar gik hen, uden at jeg havde taget nogen Beslutning. Paa denne Tid havde min Moder fattet den Plan at flytte til Assens, hvor hendes Moder, to af hendes gifte Søstre og hendes gifte ældste Datter boede. Det var mig ingenlunde ukjært at følge med til Fyen; jeg følte

mig kjed af mit uvirksomme kjøbenhavnske Liv og satte mit Haab til en Forandring. Denne blev mig virkelig ogsaa meget tjenlig; under mit stille Kjøbstadliv, som i Førstningen var noget ensomt, vænnede jeg mig mere til Stadighed og samlede mig bedre end nogen Sinde før. Jeg tog mig for at bøde paa min Uvidenhed og stræbte at lære Noget af det, jeg hidtil havde forsømt; jeg læste med Flid, og var det end langtfra, det lykkedes mig at vinde grundige Skolekundskaber, saa lærte jeg dog at arbejde. Ogsaa Selskab fandt jeg snart, foruden hos mine Slægtninge især i den gjæstfrie og hyggelige Præstegaard, hvor der var otte Sønner, som i Ferierne alle vare samlede. To af de yngste informerede jeg, ligeledes min yngre Søster, og skjønt mit Eksamenstudium, det theologiske, hvilket jeg bestemte mig til, kun lidet fremmedes, brugte jeg dog Tiden ret godt i den rolige Assens By. 25 Aar gammel vendte jeg tilbage til Kjøbenhavn for at høre Forelæsninger. Jeg underkastede mig særskilt hebraisk Prøve (*cum laude*); men Studiet fik dog kun langsom Fremgang, thi Theologien tiltalte mig mindre og mindre, især efter at jeg havde gjort Bekjendtskab med D. F. Strauss' »Jesu Liv«, i hvilken Bog jeg fandt Svar paa mangfoldige Tvivlsmaal, der allerede meget tidligt, da jeg endnu var et Barn, havde rejst sig

hos mig, uden at jeg hidtil havde vovet at give dem Magt. Det theologiske Studium forekom mig som et kunstigt Blændværk, beregnet paa at sætte sine Dyrkere Blaar i Øjnene. Den spekulative Theologi, som Martensen den Gang begyndte at docere for et meget talrigt Auditorium, syntes mig om muligt endnu mindre ærlig og nærmest at ligne med Taskenspillerkunster.

Thorvaldsen havde i Efteraaret 1819 under sit Besøg i Kjøbenhavn staaet Fadder til min yngste Søster og sikkert ogsaa flere Gange besøgt min Fader, som var hans gamle Ven fra det dramatisk-literære Selskab; jeg maa altsaa vist nok have set ham den Gang, skjønt jeg ikke mindes det. Formodentlig har jeg, hvem Billedkunst (lige som Musik) endnu var et *terra incognita*, betragtet ham med Ligegyldighed. Men i hans Alderdom lærte jeg den udødelige Kunstner personlig at kjende; thi efter sin Tilbagekomst i September 1838 tilbragte han i de første Par Aars Tid, inden Baronesse Stampe fik rigtigt Tag i ham, saa jævnlig Timerne fra Middag (Kl. 3) til Kl. 10 om Aftenen i al Stilhed hos min Moder, der nu atter boede i Kjøbenhavn. Hun og vi Søskende stræbte saa at underholde ham paa bedste Maade, og den elskelige Gamle syntes at finde sig vel til Pas. Der blev da ogsaa

spilt Lotteri om Skillinger, og skjønt det ikke altid kunde gaa rigtig ærligt til, passede vi nøje, at han hver Gang vandt en Marks Penge, da han som bekjendt ikke holdt af at tabe. Store Bededags Aften 1839 var han hos os og spaserede til største Fryd for sin nittenaarige Guddatter om Eftermiddagen med os paa Volden, hvor Klokkeringningen samlede Prins Ferdinand og Caroline med Høje og Lave i tætte Skarer. En Aften læste jeg paa hans Opfordring »Kjærlighed uden Strømper« højt for ham. Det var en maadelig Udgave, der forefandtes, og følgende Linier foredrog jeg, som de stode i Bogen:

»Min Mester var en Stud,
 For ikke smukke Ting han tidt mig skjældte ud,
 Jeg dølger ej derfor, han tidt *din Æsel* sagde,
 Men Tyvenavn, Madam! han aldrig mig tillagde;
 Det var mig forbeholdt at høre det af En,
 Som jeg tilbad, som var min Øjesten —«

»Som var min *tredie* Øjesten,« korrigerede Thorvaldsen; thi Wessels Sørgespil kunde han mesten Dels udenad. — Naturligvis gjorde vi ham ogsaa smaa Besøg paa Charlottenborg og saa' ham arbejde i Atelieret; men i Begyndelsen af 1841 rejste min Moder uden Lands, og inden hun kom tilbage, var Thorvaldsen død.

Imidlertid løb det ene Aar efter det andet, og jeg havde næsten opbrugt den lille Arv, der skulde underholde mig indtil Eksamen. I 1839 havde jeg foruden en tysk Børnebog oversat og faaet trykt et Bind franske Fortællinger (af Souvestre); Oversættelsen af disse blev stærkt rost i »Fædrelandet«*), som i de første Aar af sin Dagbladstid havde en egen Rubrik til Bedømmelse af Fordanskninger**).

*) Paa denne Anmeldelse, der bidrog Meget til at bane Vejen for mig som Begynder, er det vel tilladeligt, at jeg her leverer en Prøve, som følger: »Denne vakre Oversætter kan den, endnu stedse ikke ret almindelige eller noksom paaskjønnede Kunst, at skrive Dansk; thi Hr. Liebenbergs Sprog er i høj Grad rent og korrekt, og hans Stil, der, naar den næres af en djærvere Kraft, let kan udvikle en ejendommelig Karakter, mangler hverken national Grundtone eller flydende Lethed og Naturlighed eller elegant Politur« (anden Aargang, Side 3489). »Fædrelandets« literære Anmeldelser havde den Gang megen Vægt.

***) Til disse Kritikker gav jeg ogsaa et (anonymt) Bidrag (1841, Nr. 508), som Mange morede sig over; men det var rigtig nok ikke vanskeligt at skrive noget Morsomt om en Oversættelse, der frembød en saadan Rigdom af latterlige Fejl som »Jomfru og Martyrinde« efter Masson, hvori man f. Eks. læser: »Ledsaget af en ung Urtekyndig, der hørte til Huset, standsede den unge Pige (*Son Guide du jeune Botaniste à la main la jeune fille s'arrêtait*, med sin »Vejledning for Begyndere i Botanik« i Haanden o. s. v.); »Ved Synet af ham vilde Sofie kysse Glasset og kalde paa den ædelmodige Mand« (*A sa vue S. allait baisser la glace*, lade Karetvinduet gaa ned).

At slaa mig udelukkende paa Literaturen var dog endnu aldrig faldet mig ind, før en Dag i Sommeren 1840, da jeg traf Stephen Heger paa Gaden og, mens jeg fulgtes et Stykke Vej med ham, fortalte ham om min Lede for Theologien. »Saa kan du jo give Theologien en god Dag og kaste dig paa Literaturen,« svarede han, og min Beslutning var i samme Øjeblik fattet. Da jeg meddelte min Moder og mine Søskende denne, vakte den deres Beklagelse, og min Brøder, der allerede som Højesteretsadvokat gjorde en glimrende Karriere, ytrede: »Hvis du blot havde haft *noget* Fast om Aaret, f. Eks. blot 300 til 400 Rdl., skulde jeg aldrig have indvendt et Ord.« Men mit Lod var kastet, og hvor beskeden og tarvelig min Stilling blev, har jeg aldrig ønsket at være kommet i nogen anden. Det var dog den Virksomhed, som Naturen havde bestemt mig til.

Da jeg nu havde vendt Guerikes Kirchengeschichte med dens rædsomme, sidelange Perioder, Dogmatiken og hele det theologiske Studium Ryggen, bortdunstede til Dels min Aversion for dette, mine religiøse Tvivl traadte atter mere i Baggrunden, og jeg saa' i lang Tid uden Mishag yngre Venner ofre sig til Theologien. Først meget senere, efter flere frugtesløse Forsøg paa at tage Fornuften fangen

under Troens Lydighed, kom jeg til den faste Overbevisning, at Aabenbaringstroens Tid er forbi, og at vi trænge til en ny Reformation, langt radikalere end den, Luther begyndte paa — en Overbevisning, som jeg dog ikke har fundet mig kaldet til at forsvare baade i Tide og i Utide, hvorfor mine Ytringer her ville komme nogle af mine Læsere hel uventet. Den Tid vedblev jeg foreløbig at søge min Omgang mere mellem Theologer end imellem andre Studerende, som dem, jeg snarest kunde finde fælles literære Interesser hos. Skjønt allerede en gammel Student havde jeg først nylig lært et Studenterliv at kjende i den 1839 stiftede »akademiske Læseforening«. Af »Studenterforeningen« havde jeg, da jeg kom til Universitetet, snart faaet nok; den var i Hænderne paa en afsluttet Kreds af velhavende, ikke ganske unge Medlemmer, der uglesaa' de Yngre og mere og mere indførte luksuriøse Skikke, som ingenlunde stode i Forhold til almindelige Studenterkaar. Vilde Nogen ved et Lørdagftensmøde fugte sin Gane, kunde han ikke være bekjendt at rekvirere noget Ringere end Champagnevin. Jeg mindes en saadan Aften i November 1837 (efter min Tilbagekomst fra Assens var jeg atter bleven Medlem), hvor Kristian Mantzius som Rus vakte de Tone-

angivendes Forbavselse og Indignation, da han paa Trods forlangte og drak et Glas Punsch til 12 Skilling. I akademisk Læseforening gik det nu højst tarveligt til; men der var Liv og Lystighed, og der rørte sig literære og videnskabelige Interesser. Carl Ploug var Aanden i det Hele; vi sang hans Viser og opførte hans »Atellaner« med Begejstring. »Kontubernalerne eller Livets Dialektik« henrev mig med sin kaade Munterhed (i Fastelavn 1840) saaledes, at det i de første fjorten Dage derefter var mig umuligt at tænke paa Andet eller tale om Andet end denne Komædie. De politiske Rørelser, som vaagnede her hjemme efter Frederik den Sjettes Død, fandt stærk Gjenlyd i Academicum, og dér begyndte jeg først at faa Interesse for de offentlige Anliggender og at læse Andet i Dagblade og Tidsskrifter, end hvad der angik Literatur og Theater. Men hvad der samme Steds ikke faldt i min Smag, var den megen filosofiske Skvadroneren i Hegelsk Jargon, som den Gang grasserede blandt Studenterne og kun hos de Allerfærreste var Andet end tom Snakken efter Martensen. En Dag morede jeg mig dog over en saadan Philosophus udi egen Indbilding, som fik Øje paa en ny Piece om den jydske Hede, betitlet »Om Alheden«, og greb den begjærlig med

det Udraab: »Om Alheden! Ah!« idet han opfattede Titlen som svarende til hvad der paa Tysk kunde heddet: Ueber die Allheit; men efter at have læst de første Linier kastede han Piecen med dyb Foragt hen ad Bordet, sigende: »Aa, Skidt! ikke Andet!«

Imidlertid skulde jeg fortjene mit Brød ved mit Arbejde, hvilket med al min gode Villie og min Nøjsomhed i adskillige Aar faldt mig svært nok, saa jeg ofte maatte sande min Broders Ord om Ønskeligheden af nogle faste Indtægter. Mit første Arbejde som Kand. fil. og Literatus var »Biografisk Arkiv«, hvilket Foretagende Stephen Heger uanmodet havde indledet hos Forlæggeren, men som hverken laa for mig eller overhovedet den Gang kunde ventes at slaa an; det blev ogsaa kun til et første Bind og har ingen Betydning. Til det næste Arbejde tog jeg selv Initiativet og havde i Valget fulgt min egen indre Tilskyndelse; det var Schack Staffeldts samlede Digte, som udkom i Foraaret 1843 i to tykke Bind. Denne Udgave er Frugten af en umaadelig Flid og følger i Tekstkritiken de samme Grundsætninger, der siden have ledet mig under lignende Arbejder; men den røber Begynderen, fornemmelig i Anmærkningerne, om hvilke en Recension, som jeg nu ikke kan finde igjen, mente, at de jævnlige grænsede til det Barnagtige. Udgaven

forlagdes af Samfundet til den danske Literaturs Fremme, og Anmærkningerne krævedes ikke forelagte den af Brøndsted, J. L. Heiberg og Martin Hammerich bestaaende Komité, hvem jeg blot i et personligt Møde udviklede min kritiske Fremgangsmaade og gav en Oversigt over min Plan, der blev godkjendt, af Heiberg med de Ord, »at vist sjelden nogen Udgiver var gaaet til sit Arbejde med en saa grundig Forberedelse«. — Staffeldt, som den Gang kun var kjendt af ganske Faa, er en Digter af første Rang, og Heiberg hæver ham vist ikke for højt, naar han i sin Afhandling om lyrisk Poesi, efter at have berørt Tieck og A. W. Schlegel, siger: »Ingen af disse, ja maaske ingen Anden, besidder Schack Staffeldts dybe og fulde lyriske Grundtone, hans Rigdom af energiske Billeder, hans originale Behandling af Sproget. Ubetinget maa man erklære Staffeldt for Danmarks største Lyriker; ja selv uden for Danmark hvo vil gjøre ham Rangen stridig?« Ogsaa C. Molbech, som havde langt mere Syn paa Staffeldts Mangler end paa hans Fortrin, maa dog indrømme, at han har skrevet »enkelte af de mest idérige og skjønhedsstraalende Digte, som det danske Sprog ejer«. — Var jeg kommen til at gjentage min Udgave i en modnere Alder, vilde jeg have ordnet Digtene anderledes (smlg.

mine i Molbechs Staffeldtske Biografie, S. 139—144, optagne skriftlige Ytringer derom) og udeladt ikke faa af dem, lige som stærkt reduceret og sammentrængt de vidtløftige og skrollende Anmærkninger*). Det Udvalg af Digtene, jeg gav i 1855, maatte desværre ikke overstige det alt for snævre Omfang af 12 Ark.

Uagtet jeg som fortalt i min Opvækst havde staaet i et Slags Bekjendtskabsforhold til Oehlenschläger, hvilket efter min Faders Død hørte op, da jeg ikke mere havde Adgang til det Borupske Selskabs Forestillinger, kunde det dog senere ikke falde mig ind at gjøre noget Forsøg paa at nærme mig ham. Dertil havde jeg langtfra noksom høje Tanker om mig selv og vidste mig desuden som en Student, der ikke i rette Tid tog sine Eksaminer, alt for slet anskreven i vort med slige Uregelmæssigheder især den Gang lidet overbærende Kjøbenhavn. Oehlenschläger levede, lige til jeg gik i mit fyrretyvende Aar; men Lykken var mig ikke længer saa gunstig som før og gav mig kun enkelte Gange Lejlighed til at tale med ham. Saaledes 1842, da Gertner skulde male hans Portræt og foreslog mig at møde i Atelieret, for at Oehlenschläger kunde have En at tale

*) Senere tilføjet Anmærkning: 1882 fik jeg disse Ønsker opfyldt; se Tillægget.

med, hver Gang han sad for Maleren. Jeg tog jo hellere end gjerne mod Forslaget, og Oehlenschläger, som den Gang tænkte paa eller havde begyndt at skrive sine »Erindringer«, fortalte i de ikke faa Timer, han sad for Gertner, hele store Partier, ja reciterede udenad lange Digte, som han vilde indføre deri. Jeg havde ved disse Møder ikke stort Andet at gjøre end høre til; dog forsømte jeg ikke at spørge Oehlenschläger om Authentien af nogle Læsemaader i forskjellige af hans Skrifter. Den sidste Gang, jeg havde den Glæde at tale med ham, tog jeg noget mere aktiv Del i Samtalen. Det var den Dag i Sommeren 1845, da Svenske og Norske ved et Studentermøde bragte ham en Hylding paa Fasangaarden. Han modtog dem i den store Allé uden for Huset, hvor jeg ogsaa befandt mig, og da Skaren drog bort, bad William Oehlenschläger, som fulgte med sin Fader, og hvem jeg kjendte fra Borups Selskab, mig om at gaa op med for at adsprede Faderen efter hans Sindsbevægelse. Jeg fulgte da op med i Boligen og talte en Times Tid med Digteren om literære Sager; men af Alt, hvad han sagde, mindes jeg kun det Eneste, hvori jeg ikke kunde være enig med ham. »De har gjort alt for meget Væsen af Schack Staffeldt ved Deres Udgave,« sagde han.

»Staffeldt ytrede en Gang*) for mig: Jeg nærer en Mistanke om, at De har en Søndags- og en Hverdags-Mening om mine Digte; sig mig nu oprigtigt, hvad De mener om dem! — Naar jeg endelig skal ud med Sproget, svarede jeg, saa vil jeg sige: at Deres Digte klinge jo ret smukt; men de ere ikke Andet end en Gjenlyd af mine. — Ja, der er jo intet absolut Nyt under Solen, replicerede saa Staffeldt.« I al Beskedenhed tillod jeg mig at udtale *en Del* af hvad jeg tænkte: at Staffeldt vel adskillige Gange paa en sær udæskende Maade havde optaget hans Sujetter, men dog ogsaa syntes mig at have selvstændige Toner til sin Raadighed. *Hele* min Mening kunde jeg ikke sige Oehlenschläger uden til ingen som helst Nytte at gjøre ham vred: at det vist nok kun var hans billige Misfornøjelse med Staffeldts Maade at rivalisere paa, maaske ogsaa personlig Uvillie, der havde gjort ham blind for den Andens store *lyriske* Begavelse, som allerede havde lagt sig ret tydeligt for Dagen, før Oehlenschläger fandt sig selv, og som inden for sin Begrænsning ikke var ringere end Oehlenschlägers egen; at Staffeldt i sin Gjengivelse af Oehlenschlägerske lyriske Sujetter endog mere end én Gang havde

*) Jeg véd ikke bestemt, om Oehlenschläger her sagde »en Gang« eller nævnede Aarstallet; i al Fald tænkte jeg paa 1804.

baaret Prisen (man sammenligne f. Eks. Staffeldts »Martsfiolen« med Oehlenschlägers »Vilhelm og Blomsterne«), medens Staffeldts Romancer »Et Aar i Padua«, »Ruinens Indvaaner« og »Trende Nætter« alene i Initiativet stode tilbage for Oehlenschlägers »Eventyret i den fremmede Stad«. De svage Indvendinger, jeg fremførte, lod Oehlenschläger staa hen og gik over til andre Æmner. Jeg blev hos ham saa længe, som han syntes mig at finde Behag i Samtalen, og derefter saa' jeg ham kun, naar jeg med en ærbødig Hilsen gik ham forbi paa Gaden.

Af min gamle Klassekammerat Søren Kierkegaards berømte Produkt »Enten—Eller«, udkommet 1843, fik jeg, fremfor Alt vist nok paa Grund af mine egne Mangler, ikke meget Udbytte, saa lidt som af hans i den næste halve Snes Aar fremmylrende Skrifter. Jeg var vel ikke blind for dette Forfatterskabs glimrende Aandrighed; men dets rette Betydning gik ikke op for mig, og jeg lod mig støde bort af Formen. Fornemmelig irriteredes jeg ved her lige som i Theologien idelig at møde »Paradokset« og »Troen i Kraft af det Absurde«; enhver Tanke syntes mig desuden stillet paa Spidsen, de opdigtede Figurer fik for mig ingen Eksistens, og det hyppig pretentiøse Foredrag faldt mig saa trættende bredt, at jeg ikke holdt ud at beskæftige mig meget med disse Bøger. Men

Søren selv kunde jeg godt lide fra vore Drengear, og naar jeg traf ham paa Gaden og fulgtes et Stykke Vej med ham, hvilket ikke saa sjelden skete, fandt jeg ham altid lige saa venlig og elskværdig som underholdende. Af hans Ytringer ved slige Lejligheder mindes jeg nu desværre kun tre, mindre karakteristiske, men som dog maaske kunne lade sig læse. Vi talte en Dag om Trykfejl. »Man maa ikke være saa vred paa Sætterne,« sagde han. »De kan tidt ved deres Fejllæsninger bringe Forfatterne paa betydningsfulde Tanker, der ellers ikke var faldne dem ind.« Dette kunde jeg nu ikke saa lige indrømme, men vel at de stundom ydede Forfatteren en Tjeneste, naar de uvilkaarlig satte det rette, naturlige Ord, som han ikke havde faaet fat paa. En anden Gang, da jeg klagede over nogle Byggeforetagender ved Siden af og lige over for min Bolig, hvilke forstyrrede mig, sagde han: »Og om du fandt en Bolig, hvor der var ganske dødsstille, vilde du ikke kunne udholde det.« »Nu skal jeg hjem og skrive,« sagde han en Gang; »jeg arbejder hver Dag visse bestemte Klokketimer.« »Men kan du da altid være oplagt til bestemt Tid?« spurgte jeg. »Er jeg det ikke, naar jeg sætter mig,« svarede han, »saa kommer det dog meget snart.« — Hans efterladte Optegnelser, som ere begyndte at komme ud, læser

jeg meget hellere end hans Pseudonymer, fordi jeg i hines mindre søgte Stil langt bedre gjenfinder ham selv.

At Brøndsted som Formand for Samfundet til den danske Literaturs Fremme modtog en Begynder som mig med aabne Arme og villig gik ind paa mit Forslag om et saa betydeligt Foretagende som Udgivelsen af Schack Staffeldt, var en Lykke, jeg vel for en stor Del maatte tilskrive »Fædrelandets« rosende Omtale af mig som Oversætter. Glad over hin Anmeldelse havde jeg gjort Bekjendtskab med dens Forfatter, I. Levin, der lige som jeg daglig søgte akademisk Læseforening; men trods Overensstemmelsen i vore literære Interesser vedblev Bekjendtskabet i en fem, seks Aar at være ganske løst, og den bitre, hypokondre Mand var ogsaa grundforskjellig fra de friske, livsglade unge Mennesker, jeg plejede at slutte mig til. Først da Bestyrelsen af det Holbergske Samfund havde foreslaaet mig at overtage dets Udgave af Holbergs Komedier og Levin tilbød sig at assistere mig ved Arbejdet, traadte han og jeg hinanden nærmere. Det var hans Fortjeneste at have fremkaldt en højst nødvendig Reorganisation af det nævnte Samfund, og han havde sikkert ikke haft Noget imod selv at besørge Udgiverarbejdet. I Mangel deraf paatog han sig uanmodet, i min Nærværelse at gennem-

læse hvert Ark af min Udgave i én Korrektur og sige mig sin Mening om enhver tvivlsom Læsemaade. Ved det Bind, jeg først havde under Hænder (det andet), gik det ogsaa ret godt med Assistancen, og da Bindet udkom, lod jeg et løst Blad medfølge, der endte med disse Ord: »Skjønt nærværende Linier kun skulle tjene til midlertidig Oplysning om mit Arbejde, maa jeg dog allerede her takke Hr. I. Levin, som ved at give mig den mest uindskrænkede Adgang til sine leksikalske Samlinger og ved selv at gennemgaa hvert enkelt Ark af dette Bind og derefter at gjenmedbattere hvert enkelt Sted i Teksten og hver enkelt Note med mig*) væsentligen har fremhjulpet et Foretagende, hvortil han oprindeligt har givet Impulsen og anvist Retningen.« For mig, der efter min tankeløse Ungdom havde Meget at gjenoprette i Verdens Omdømme, var det intet mindre end glædeligt at skulle fremtræde i Selskab med Levin, som allerede den Gang almindelig betragtedes med højst ugunstige Øjne, skjønt han endnu ikke var kom-

*) Disse Ord gave min Forgænger som Udgiver af Holbergs Komedier, A. E. Boye, Anledning til den vittige mundtlige Ytring, der forebragtes mig: at Satyren og Gedebukken, som legende stanges paa min Udgaves Titelvignet, skulde forestille Levin og mig debatterende Læsemaaderne.

men til den Yderlighed som senere, da hans Haand var imod Alle lige som Alles imod ham. Jeg havde fra Først af indbildt mig, at han — for ikke paa den ene Maade at skade mig nok saa meget, som han gavnede mig paa den anden — skulde være saa ædelmodig at frabede sig al offentlig Taksigelse; men tvært imod lod han sig mod Bindets Slutning tydeligt forstaa med at han ventede en saadan, og det straks, som kunde bidrage til at dække ham imod Beskyldningen for Uvirksomhed. Skjønt han vist nok havde beriget det udkommende Bind med en og anden god Læsemaade og især forøget og præciseret de sproglige Noter, ansaa' jeg selv hans Medvirken ikke for saa indgribende, at jeg skyldte Læseverdenen noget Regnskab desangaaende. Men jeg troede, at Manden var langt bedre end hans Rygte, og at det mest var hans kejtede, taktløse Væsen, hans uheldige Ydre og platfodede Gang i Forbindelse med Mængdens dumme og grumme Jødehad, der havde bragt ham paa Kant med Verden; altsaa kunde jeg saa meget mindre undslaa mig. — Under Arbejdet med de nærmest følgende fire Bind vedblev jeg at forelægge Levin hvert Ark med mine i Marginen skrevne Bemærkninger om Læsemaader i Originalerne; men hans Interesse for Sagen havde tabt sig, han blev under hvert nyt Arks Gjennemlæsning mere aandsfraværende,

saa det sædvanligvis højst paa enkelte Steder lykkedes mig at vække ham af Dvalen. Kun om Formiddagen kunde han træffes hjemme; men da var der næsten altid et Rykind af Besøgende, som indfandt sig for at slaa Tiden ihjel. Mangen Gang maatte jeg otte Dage i Træk tilbringe hver Formiddag hos ham og høre paa mig ligegyldige eller ubehagelige Menneskers Passiar, inden det blev muligt at finde en ledig halv Time, hvori han kunde tage fat paa mit Ark, som han saa ikke sjelden faldt i Søvn over. Ofte beklagede han mine Uheld, men gjorde ingen Forandring i sine Vaner ved enten at modtage mig paa en anden Dagstid eller komme til mig, hvis Bolig aldrig er bleven overrendt af Krethi og Plethi. I den bevægede Tid 1848, 49 og 50 voksede Vanskelighederne saa stærkt, at jeg endelig tabte Taalmodigheden, som jeg ikke tror Mange havde bevaret saa længe; jeg opgav Levins stadige Gjennemsyn og indskrænkede mig ved 6te, 7de og 8de Bind til sporadiske Raadspørgsler hos ham. I Efterskriften til det hele Arbejde bragte jeg ham paa ny min Tak som den, hvem det »for en Del« skyldtes, hvis Udgaven var lykkedes.

Neppe halv færdig med det først udkommende Bind af Komedierne, faldt jeg i en lang Sygdom, der var opstaaet i min venstre Albue

• efter en Aareladning. Den smukke, varme Sommer 1846 tilbragte jeg paa Hospitalet i Sengen. Jeg havde intet saa kaldet Officiantværelse, hvor Patienten kan modtage Besøg uden for nogle faa, de fleste Besøgende lidet konvenerende Timer hver Dag, og der kom desaarsag ikke Mange til mig. Min Trøst var Læsning, hvormed jeg blev godt forsynet fra Studenterforeningens Bibliothek. Endelig kunde jeg efter fire Maaneders Forløb vende Hospitalet Ryggen med mer end halvgraat Haar og med en stiv Arm, hvis Mangler dog kun lidet falde i Øjnene og i Almindelighed heller ikke besvære mig stort. Det ensomme Hospitalsliv havde bidraget meget til at modne mig og aabne mine egne indre Hjælpekilder; i den paafølgende Tid følte jeg ret, hvor liflig en Rekonvalescens kan være, sluttede i Vinteren 1846—47 flere af mine bedste Forbindelser og glædede mig dobbelt ved Livet, som om dette nu først rigtigt havde faaet Værd og Betydning for mig.

Før jeg blev syg, havde jeg i Foraaret 1846 overtaget en lille lønnet Bestilling i Studenterforeningen (der var smeltet sammen med Academicum) som Bibliotheksassistent. Gagen beløb sig til 200 Rdlr. aarlig, og Arbejdet optog to Timer om Dagen. Denne faste Indtægt, saa lille den var, kom mig vel tilpas; i Sommeren 1848,

da ethvert Krigen uvedkommende literært Foretagende var standset, manglede jeg mindst i tre Maaneder alle andre Indkomster. Noget hjalp det, at jeg uden Betaling havde Tag over Hovedet i min Broders Gaard, hvor der fra Efteraaret 1845, indtil jeg frasagde mig det i Foraaret 1851, var overladt mig et Værelse ud til det smalle, mørke Brolæggerstræde; men jeg havde dog ikke Raad til at spise varm Middagsmad hver Dag. Var min Post i Studenterforeningen mig af Vigtighed for Indtægts Skyld, blev den mig dog snart endnu mere kjær, fordi den bragte mig i Forbindelse med saa at sige alle Medlemmerne, hvorved jeg i de tolv Aar, til jeg opgav Posten, lærte en meget stor Mængde Mennesker at kjende og fik en sjelden god Lejlighed til at vælge min Omgangskreds og finde Venner. Flere end én af de Venner, jeg dér vandt, høre til dem, jeg skylder mit Livs bedste Lykke. Jeg nævner her kun en Enkelt, en iblandt de siden Afdøde: Jakob Voltelen. Sjelden er Nogens tidlige Bortgang bleven mere almindelig beklaget end hans. Udrustet med alle Talenter, »med alle Aandens Evner, Hjertets Dyder« (som Oehenschläger siger om Kamma Rahbek) var han lige agtet og elsket af Enhver, som kjendte ham. At han vilde have erhvervet sig et Navn i Literaturen, hvis ikke Brystsyrge tidlig havde lammet

hans Kræfter og Døden revet ham bort i hans 29de Aar, vil Ingen betvivle, som har læst hans Parodi paa de den Gang grasserende Duftvaudeviller: »En Sommerdag« (»Fædrelandet« 1853, Nr. 226). Denne Parodi blev til ved følgende Lejlighed. Kjede af Studenterforeningens Middagsbord havde Voltelen, Kr. Mantzius, Vilhelm Rode og jeg mod Slutningen af Kolera-tiden aftalt at mødes hver Dag til et bestemt Klokkeslet paa en Restavration, hvor Beværtningen var lidt bedre, og hvor vi saa en kort Tid samledes. En Middag vedtog vi, at hver af os til den næste Dag skulde forfatte og medbringe et dramatisk Produkt. Voltelen skrev da og medbragte »En Sommerdag«, som jeg efter Læsningen laante og samme Eftermiddag foredrog for Christian Winther, der morede sig kosteligt og fandt, at Spøgen fortjente at trykkes i »Fædrelandet«. Jeg skaffede Voltelens Samtykke, den næste Formiddag bragte Christian Winther »Vaudevillen« til Ploug, og Aftenen efter stod den i Bladets Feuilleton. Senere blev den efter Forfatterens Død udvidet af en fremmed Haand til scenisk Brug ved et Studenterkarneval, i hvilken Skikkelse den er trykt under Navn af »Marens Kjæreste«. Men den oprindelige, ganske korte Form er den bedste, og da dog Faa eller Ingen af mine Læsere vilde

have opstøvet det gamle Nummer af »Fædrelandet« paa et af vore offentlige Bibliothekers Læsestue, afskriver jeg her

»EN SOMMERDAG. VAUDEVILLE.

Tap, Forpagter paa Hjelm Hr. Nielsen.
Malene, hans Datter Fru Heiberg.
Pér, hendes Elsker Hr. Wiehe.
Lieutenant Kiks fra Kjøbenhavn » Hultmann.
Høstfolk.

Handlingen foregaar paa Hjelm.

(Flad Mark med Sø i Baggrunden. Til Venstre en Kæmpehøj, hvorpaa en Dannebrogspane. Høstfolk, beskjæftigede med at meje.)

1ste Scene.

KOR AF HØSTFOLK

til en gammel Følketone.

O, hvor du dog er fortryllende, Hjelm!
Den, der ej elsker dig, han er en Skjælm.
Her er jo Marker, og her er jo Sø,
Her er jeg født, og her vil jeg dø.

(De gaa.)

(Malene kommer ind, ridende paa en Ko, Pér fører Koen.)

MALENE.

Nu vil jeg af. (Pér hjælper hende af.) Gaa nu,
Buh-Ko!

KOEN.

Buh! (Den gaar.)

MALENE.

Lad os sætte os paa Kæmpehøjen!

PÉR.

Ja!

MALENE.

Skal vi tale om vores Kjærlighed?

PÉR.

Ja!

MALENE.

Pér, jeg elsker dig!

PÉR.

Jeg med dig. (Pavse.)

MALENE.

Sig Noget!

PÉR.

eg véd Ingenting.

MALENE.

Saa lad os da synge!

Mel. Sengehalm.

MALENE.

Jeg elsker dig saa inderlig.

PÉR.

Jeg elsker saamænd ogsaa dig.

MALENE.

Før jeg en anden Mand skal faa,
Før skal jeg splitternøgen gaa.

PÉR.

Ak ja, du er mit Hjerte kjær!
Se, saadan Sang er ikke svær.

BEGGE.

Nej, saadan kan vi blive ved
Fra nu og indtil Sol gaar ned.

MALENE.

Dér kommer Fa'er.

PÉR.

Lad os saa gaa.

(De gaa.)

2den Scene.

Tap. Lieutenanten.

TAP.

Aa ja vist, ja vel, aa sikke Sludder! Ja,
De skal faa min Datter. Jeg er en gammel
Buldrebasse; men min Datter er Deres, Fanden
lyne mig!

LIEUTENANTEN.

Tak, Hr. Tap!

TAP.

Malene! (Malene kommer.) Her ser du Lieutenant Kiks, din tilkommende Mand. Ingen Ræsonneren! Sludder og Vrøvl! Hold Mund! Nu gaar jeg!
(Gaar.)

3die Scene.

LIEUTENANTEN.

En ædel Mand! Under en haard Skal skjuler han en sød Kjærne. Men De, min Frøken! Hvad siger De om Deres tilkommende Mand?

MALENE.

Jeg vil slet ikke have Dem.

LIEUTENANTEN.

Min Gud! hvor kan De være saa grusom og dog saa smuk?

MALENE.

Jeg er slet ikke smuk.

LIEUTENANTEN.

De vil dog indrømme mig, at De er meget elskværdig.

MALENE.

Elskværdig! Hvad er det?

LIEUTENANTEN.

Gud, hvor De er naiv!

MALENE.

Ja, det er jeg rigtig nok.

LIEUTENANTEN.

Er De det alle Tider?

MALENE.

Ja, De kan tænke Dem, jeg véd ikke Andet, end at det er Storken, der bringer de smaa Børn.

LIEUTENANTEN

(afsides).

Hun er fortryllende. (Højt.) Síg mig, er der Noget, jeg kan gjøre for Dem?

MALENE.

Ja, jeg vilde gjerne giftes med Pér.

LIEUTENANTEN.

Hvad? — jeg? Og dog — (Efter en Kamp.)
Hvorfor skulde jeg ikke være ædel? — Jeg vil være ædel.

(Gaar.)

4de Scene.

MALENE.

Pér! (Pér kommer.) Du! der er en fremmed Mand, der vil gifte sig med mig.

PÉR.

Det er da Løgn vel.

MALENE.

Nej, det er, ved Gud! sandt.

PÉR

(græder).

MALENE.

Skal vi nu drone os?

PÉR.

Nej, det kan jeg just ikke sige jeg har
Lyst til.

MALENE.

Ja, men vi lader bare.

PÉR.

Ja, saa er det det Samme.

MALENE.

Men vi maa først synge.

Gammel Folkemelodi, simplificeret til én Tone.

PÉR.

Ak Verden! du est sorigfuld.

MALENE.

O, gid vi laa i sorten Muld!
Men nu vil vi den byde Trods —

BEGGE.

For vi gaar hen og droner os.

(De gaa ned mod Strandbredden og trække Sko og Strømper af.)

5te Scene.

De Forrige. Tap og Lieutenanten ile ind.

TAP.

Ulykkelige! hvad gjør I?

MALENE.

Vi droner os.

TAP.

Nej, lad være! Det er ikke sundt i Kolera-tiden. Men nu kan I gjerne gifte eder, for jeg har tænkt om igjen, den Onde gale mig! Men glem nu heller ikke, naar mange Aar ere gaaede, den gamle, ærlige Tap, som I skylder eders Lykke! (Han græder.)

HØSTFOLKENE

(komme atter).

Mel. Tappenstregen (lempet).

Ja, Nøjsomhed og Hjertefred
 Er dog det Bedste, som vi véd.
 Det Allerbedste, som vi véd,
 Er Nøjsomhed og Hjertefred.

(Dands. Tæppet falder.)«

Betegnende for Voltelens og mit Forhold er følgende Digt, som han hen imod tyve Aar gammel sendte mig paa min Fødselsdag 1847:

»Jeg var kun en lille Seksaars Dreng,
 Da bar man min Fader til Graven
 Og redte hans mørke, kolde Seng
 Hist ude i Dødningehaven.
 Jeg græd vel en Stund, men det unge Blod
 Kan ej længe taale at klage,
 Hvad der var sket, jeg knap forstod
 Og gik til min Leg tilbage.

Først da jeg mig vendte fra Barnets Tant
 Og længst var vokset fra Riset,
 Det bares mig for, som følte jeg grant
 Hvad da jeg havde forliset:
 En ældre Ven jeg savnede brat,
 Kjærlig, i Livet øvet,
 Hvis Raad kunde klare mig Tvivlens Nat,
 Der trøstede mig, var jeg bedrøvet.

Men ak, et svælgende Dyb der laa —
 Det lod — mellem Gamle og Unge;
 Hver Gang til den ældre Mand jeg saa',
 Veg Frejdighed fra min Tunge.
 Man kaldte mig vel »min Søn« og »min Ven«,
 Men tomt kun fór det af Munde,

Thi Ingen lokked mig til sig hen,
At mit Hjerte jeg aabne ham kunde.

Da mødte du mig, du rakte mig Haand,
Du kom mig kjærligt i Møde,
Da slap jeg de gjemte Ord af Baand,
Og frit fra min Læbe de fløde.
Du raaded mig mildt, du dæmped mit Sind
Og delte min Lyst og Smerte,
Og du lod mig skue aabent ind
I dit varme, kjærlige Hjerte.

Gud signe dig, for du blev min Ven,
Fordi du stilled min Længsel,
Gud give dig tifold Glæde igjen
Og fri dig fra Nød og Trængsel!
Jeg har ej Gods og Guld til Løn,
Den vil du ej heller have,
Men mit Hjertes Tak og denne Bøn
Det er min Fødselsdagsgave.«

Den Kreds, som dannede sig om mig og om ham og siden tillige om Hostrup, da denne fra en Huslærerplads paa Landet var vendt tilbage til Kjøbenhavn, havde sin Flor i Aarene 1847—51. Et lille Antal udgjorde Kjærnen, der tillige med en Snes løsere Forbundne saa godt som daglig saas i Studenterforeningen. De Faa samledes tillige en Aften hver Uge

hos hinanden, hvor god Musik da sædvanligvis forskjønnede Møderne. For at give en Forestilling om den Aand og Tone, der raadede blandt os, vil jeg her benytte Citater af et Par Dokumenter, jeg forefinder fra den Periode. En Dag i Krigens Tid modtog jeg et Poem, som Voltelen og en Anden af den snævrere Kredses Koryfæer, hvem vi kaldte Else efter hans Forbogstaver L. C., havde skrevet i Kompagni paa Regensen Aftenen i Forvejen:

»Her sidde vi Gamle ved Lampens Skin
 Og har i Bøgerne rodet;
 Nu bede vi Musen til os komme ind,
 Skjønt her er støvet og sodet.
 Derude suser den kolde Vind
 Paa Gadens fugtige Stene,
 Og tungt trykker Tiden det unge Sind,
 Særdeles naar man er ene.

Ak, ogsaa os har den grumme Tid
 Bekymringens Bæger iskjænket,
 Den fordrer af os den jernhaarde Flid
 Og Tanken til Studiet lænket —
 Vi vilde saa gjerne med Vingen løst
 Omflagre paa lysere Enge
 Og lande paa Literaturens Kyst
 Og hvile i Musernes Senge.

Dog Ét os trøster! Om end vor Fod
 Vi ej fra Bogen tør flytte,
 Vi have jo mangen Ven saa god,
 Der er os til Glæde og Nytte;
 Thi ville vi synge til deres Pris
 En Sang fuldherlig at høre,
 Et klangfuldt Drapa paa nordisk Vis,
 Som kildre vil deres Øre.

Du gamle Liebenberg, ung i Sind,
 Skjønt Haaret graaner om Kinden,
 Du er af Hjertet saa blød og lind,
 Bevægeligt er det som Hinden.
 Den Unge du favner med kjærligt Mod,
 Bli'r aldrig gal i Kalotten —
 Ak, hvis du paa Penge lidt mer dig forstod,
 Du kom ej saa ofte paa Potten!

Du tavse Adolf paa Alsens Ø,
 Vi elske dig højt i Grunden;
 Du Lighed har med en stille Sø,
 Som bær en Vulkan paa Bunden.
 Som Sneklokken er du af Følelse fin
 Og blød, men ej kold som Sneen —
 Ak, var du ej fuld af Bylder, dit Svin!
 Eller ogsaa blot ej ved Armeen!

Du gjæve Ole, ha Krigsmand bold
 Med Sabel og med Tornister,

Dit Skind er glat, men din Barm ej kold,
 Og du er ingen Filister.
 Din hyggelige Stue med Gemytligheds Blus
 Du varmer for dine Venner —
 Ak, var blot ej Hjertet en Fidibus,
 Som hvert Pigeøje antænder!

Du store Peter*), du Spillemand,
 Som slaar saa sødt dine Strænge,
 Hvert Hjerte paa Jord du røre kan,
 Du Perle blandt danske Drenge!
 Vi græde saa mod ved dit Tonesuk,
 Vi smile ved din Tonelatter —
 Ak, lo du ej selv med det sære Kluk,
 Der op gjennem Struben skvatter!

Saaledes selv paa den gyldne Sol
 Man Pletter med Lethed kan skue;
 Men over dem straalers fra Pol til Pol
 Dog Dagfaklens skinnende Lue,
 Og var end Jorden saa tung og mørk,
 Og bar den kun Torne og Tidsler,
 Dog vokser der Druer i Livets Ørk —
 Men Ve over Slangen, der hvisler!

O Lysglandsfylde, o Jordhavsnød,
 O Sorgens beklemt Glæde,

*) Peter Heise.

O Dobbeltfølelse undersød
 Paa Ulykkens sorte Sæde!
 Hav Tak for Gnyet fra Gimles Pol,
 Hav Tak for Skjaldenes Kvæde,
 Hav Tak for Dellings majklare Sol,
 For Suttungs styrkende Væde!
 Ja Tak for Hejmdals lydende Horn,
 Og Tak for Alfernes Sange,
 Og Tak for Markernes vippende Korn,
 Og Tak for Drapet det lange,
 Og Tak for Odrører, Bodn og Son,
 For Bølverk, Rate og Bavge!
 Nu vandre vi dybt i Sjofns Region —
 Jeg Else har Ondt i min Mavge.
 For Sindets Værk nu fange vi Son;
 Men du, der læste — Tak skal du havge!«

I Oktober 1848 faldt Kredsen paa at fejre mit
 Tyveaars-Studentejubilæum med en smuk lille
 Fest, hvortil Hostrup havde skrevet en munter
 Kantate med herlig Musik af Peter Heise og
 forfattet en Tale; som blev holdt af Kr. Mantzius.
 I Kantaten blev der sunget og reciteret:

»For tyve Aar siden han sad og skrev
 Med Kinden saa hvid som et Lin,
 Da digted han vel et Frierbrev
 Til Allerkjæresten sin?

Ak nej, ak nej! thi med skjælvende Haand
 Han bladed i Badens Leksikon*).

Da blev han Student; men ikke alene
 Udkaared han til sin Guddom Athene,
 Og hendes Haller i Kannikestræde
 Dem saa' man kun sjelden ham betræde.
 Nej, Føbus Apollo — det var hans Drot,
 Ham tjente han tro i Stort og i Smaat,
 Og Skjaldesangen ved Sundets Bred
 Var hans første og sidste Kjærlighed,
 Og Guden, hans Fader, delte til Løn
 Sin evige Ungdom med sin Søn.

Unge Student med de graanende Lokker!
 Vennernes Skare omkring dig sig flokker,
 Samlet paa Festdagens Bud.
 Se dine Kyllinger
 Bringe dig Hyldinger;
 Ak, de er simple og uden Forgyldninger —
 Men Herregud!«

I Talen hed det: »Man har en Mythe om
 Tithon, hvem Guderne gave Udødeligheden;
 men han blev ulykkelig ved denne Gave, thi
 de glemte at give ham den evige Ungdom.

*) Badens dansk-latinske Leksikon var det tilladt at be-
 nytte ved den latinske Artiumsstil.

Vor Helt danner netop Modsætningen til ham. Udødeligheden blev ham negtet, derom vidne de Stænk af Vintersne, som Tiden har strøet paa hans Isse; men han fik den bedre Gave, han fik den evige Ungdom. Hebe er hans Gudinde, hende elsker han i Liv og Kunst, i Tanke og Personer, i Alt, hvad hun gennemtrænger, og han er bleven hende tro. Vi Andre elske ogsaa Hebe, vi forglemme vel en Tid lang over hende den alvorlige Athene; men Tiden gaar, Livets alvorlige Røster kalde os hver til sin Plads, og da flygter Gudinden, og vi kunne kun en Gang imellem sende et længselsfuldt Blik efter hende. Men ham, den Lykkelige, har det været forbeholdt at holde fast ved sin Ungdomskjærlighed under en tyveaarig Prøvelse, og derfor har han endnu frem for de Fleste af os den aabne Sands, det varme Blod, det bløde Hjerte, disse Ungdommens bedste Gaver.«

Om man nu trækker de venskabelige og poetiske Hyperboler i disse Produktioner fra, vil man dog skjønne, at Kredsen havde mig kjær, og hvad det var, den mente at finde hos mig. Som man ser, kommer mit ungdommelige Sind og mit tidlig graanende Haar idelig under Omtale; jeg finder et Eksempplar af »Spurven i Tranedands« 1849 med Paaskrift: »Til min gamle Ven den unge F. Liebenberg fra C. H.«,

ligeledes fra samme Periode nogle Vers paa min Fødselsdag, der ende saa:

»Og han, den Gamle med de hvide Lokker,
Med Sne paa Issen, men med Ild i Bryst,
Vor Veteran, om hvem vi nu os flokker,
Og hvem vi vie denne Aftens Lyst,
Ham ønske vi, at hver en Sorg og Smerte
Maa svinde bort, som Punschen i vort Glas,
Og at han i sit evigunge Hjerte
Os stedse skjænke vil en lille Plads.«

Og det var ogsaa en lykkelig Tid, i hvilken det maatte falde mig let at bevare en ungdommelig Livslyst langt ind i Manddomsaarene, især da jeg altid har kunnet sige med Rutli hos Breddahl (I, 48):

»Jeg gaar til Side for det mørke Tungsind,
Jeg kalder Munterhed mit kjære Barn
Og kæmper for mit Barn saa godt, jeg kan.«

Jeg har af Naturen faaet et sangvinsk Temperament, og de fleste Særkjender baade gode og onde, som gjerne forbindes med et saadant, gjenfinder jeg hos mig. Dog tør jeg maaske rose mig af mere Flid, end man sædvanlig tillægger Sangvinikere; ellers havde jeg vel ikke faaet udgivet mer end hundrede Bind, der alle

— tør jeg sige — ere besørgede omtrent saa godt, som mine Aandsevner og Omstændighederne have tilladt. Men som andre Sangvnikere har jeg i Livets mangehaande Forhold stundom letsindigt paataget mig større Byrder, end jeg i Længden kunde bære, og alt for ofte i min letvakte Enthousiasme taget meget for lidet Hensyn til hvad de mere Besindige vilde dømme om mig. Sørge længe har jeg aldrig kunnet. Det var mig altid let at elske og ikke svært at glemme. Jeg kunde aldrig være lykkelig uden at have Nogen at elske, helst tillige at sørge for, og led mit Hjerte et Tab, da søgte det altid snart og fandt Erstatning for Tabet.

Efter at jeg i den omtalte trange Periode i 1848 forgjæves paa alle optænkelige Steder havde søgt at faa literært Arbejde og i Mangel deraf Informationer, ja simpelt Korrekturarbejde, gav jeg mig til at oversætte Raimunds »Der Verschwender« til Opførelse i Studenterforeningen, hvor man havde begyndt at give Forfatterhonorar for Komedier. Hostrup behandle derpaa min Oversættelse, idet han i Stedet for Originalens fantastiske Bestanddel satte en ganske anden saadan, der var lige saa fornøjelig og dansk, som hin var taaget og tysk; i Stedet for et Par ubetydelige Sangnumre digtede han en Snes af sine egne uforlignelige Coupletter,

kort sagt: han indførte i Stykket en ny Trediedel af stort poetisk Værd. I de beholdte Totrediedeles Dialog indbragte saa Mantzius paa mange Steder mere Liv og Munterhed. Mine Venner P. Heise og Kammermusikus C. J. Hansen komponerede den manglende Musik til nogle af Sangene, Stykket blev meget godt spillet (under Navn af »En Ødeland«), og jeg modtog fra Studenterforeningen, Casinos Theater og Forlæggeren af den trykte Tekst 500 Rdlr., med hvilken Sum jeg fik mange Huller stoppede. Siden har jeg vel aldrig haft Mere end fra Haanden og i Munden — jeg forstaar mig hverken paa Veksler eller Obligationer — men dog bestandig kunnet slaa mig igjennem, indtil jeg endelig kom paa den grønne Gren, d. e. fik saa gode faste Indtægter, at jeg altid straks kan betale Enhver Sit.

I Forsommeren 1851 deltog jeg i Studenter-toget til Norge — en ti Dages Rejse, der forekom mig som en Drøm, et Fe-Eventyr, der først lod mig komme til Besindelse et Par Uger efter Hjemkomsten. Jeg stemmer saa ganske overens med en Anden af Deltagerne, Hauch, naar han i et Brev til H. C. Andersen ytrer sig saaledes om denne Rejse: »Modtagelsen i Norge var saa hjertelig, at sikkert ikke Nogen af dem, der vare med, vil glemme den, selv naar de Alleryngste have faaet graa Haar. Det var ikke

blot en Studenter-, men en sand Folkefest, hvori Unge og Gamle, Fornemme og Ringe med Jubel og Begejstring deltog. Jeg tør nok sige, at jeg aldrig har oplevet noget Lignende.« Tillige med Hostrup var jeg i Kristiania omgivet af en Kreds højst elskværdige, fortræffelige Mennesker, som han allerede kjendte fra et tidligere Besøg, og hvem det blev mig saa tungt at skilles fra, at jeg ved Afskeden græd som et Barn. Paa Udrejsen besøgte vi Göteborg, hvorfra vi ad Götaelven gjorde Udflugt til Troidhætten og tabte Sind og Sands ved dens døvende Tordenbulder. I Norge saa' jeg, foruden Kristianiafjord og Hovedstaden selv med dens dejlige Omegn ogsaa Krogkleven og Ringerige, hvor Elvene viste sig som kæmpe-mæssige Sølvbaand paa Klipperne rundt om i Baggrunden. Klipper havde jeg dog set tilforn, skjönt smaa, da jeg i 1843 besøgte Bornholm, hvis nordlige Trediedel ejer en Naturskjønhed, som er alt for lidet kjendt i det øvrige Danmark. Efter Norgerejsen har jeg ogsaa to Gange været paa Kullen. Ellers have mine Rejser indskrænket sig til Fædrelandet. Fra Assens besøgte jeg, foruden det Meste af Fyns store Have, Haderslev, Kolding, Vejle, Horsens*) og stiftede lidt

*) I denne By saa' jeg et gammelt Hus med den smukke Indskrift over Døren: »*Non tam domus quam hospitium, nam nos non nobis nidificamus aves*«. (ikke saa

Bekjendtskab med Heden. Mens Hostrup var Præst i Silkeborg, saa' jeg ogsaa denne Egn med Himmelbjerget. Paa Liselund har jeg boet i fire Uger, og to Gange har jeg været paa Langeland, hvor jeg i Faarevejle Have fandt det Stenbord, Oehlenschläger besynger i sin »Langelandsrejse«. Sjælland har jeg som en meget god Fodgænger gennemkrydset næsten paa alle Kanter, og »Sjælland med sin Bøgetop er dog mit Yndlingseje«*). Hvor mange Fodrejser paa en tre, fire Dage har jeg ikke foretaget igjennem de skønneste Egne med en tre, fire ligestemte Rejsekammerater, fra først til sidst i en uafbrudt Lyksalighedsstand! Jo ældre jeg er bleven, desto mere er min Kjærlighed til Naturen vokset. Det var af Længsel efter det Grønne, jeg i 1851 opgav den fri Bolig i min Broders Gaard, for at flytte til Nørrebro. Fra Eftersommeren 1868 boede jeg halvandet Aar i Birkerød; men der blev det mig som en gammel Pebersvend dog for ensomt om Vinteren. At kunne tilbringe Sommeren paa Landet og Vinteren i Kjøbenhavn har hidtil ikke villet ordne sig for mig; jeg nøjes nu med fra min aldeles ikke landligt beliggende men inden Døre ret hyggelige kjøbenhavnske Bolig om

meget et Hus som et Herberg, thi vi Fugle bygge ikke Rede for os selv).

*) Se »Helge« : »Ægir i Morgenrøden«.

Sommeren jævnligt at flyve rundt med Bane-
togene, og jeg kan endnu mageligt vandre to
til halvtredie Mil om Dagen. En rigtig varm
»Jordens Elsker« (som Ewald kaldte sin Ven,
Moltke) er jeg og maa som saadan dybt be-
klage, at jeg kun har lært en næsten for-
svindende Del af denne Klode at kjende. Hvad
jeg iblandt saa meget, meget Andet usigelig
gjerne vilde have set, er den sydlige Halvkugles
Stjernehimme, som jo langt skal overgaa vor
i Skjønhed, hvorpaa den for dem begge fælles
Sirius er en saa glimrende Prøve. Denne vor
pragtfuldste Stjerne var den første, jeg lærte
at kjende, idet jeg som Lille spurgte min Fader
om Hundestjernen, som Gulnare i »Aladdin«
ved Aftensmaaltidet henleder Nouredins Op-
mærksomhed paa; jeg gjenser den med stor
Glæde ved hver en Vinters Begyndelse og
længes mangan Gang efter den om Sommeren,
mens den er usynlig for os. — Dog jeg er
kommen bort fra min Fortælling og maa vende
tilbage til den.

Holbergs Komediens ottende og sidste Bind
udkom i 1854; men forinden havde jeg tillige
mesten Dels tilendebragt en Udgave af Johannes
Ewalds samtlige Skrifter, som var forberedet ved
Brødrene Christen og Edvard Thaarup. Sam-
fundet til den danske Literaturs Fremme under-
støttede Foretagendet, fastsatte og udredede

mit Honorar, af hvilket det afkortede mig en Ottendedel for Benyttelsen af Forarbejdet*). Af Samlingen var, den Gang den kom i mine Hænder, omtrent Halvdelen redigeret ved da nylig afdøde Chr. Thaarup, de lyriske Digte bleve endog betragtede som færdige til Trykken; men efter at have gjentaget hele Arbejdet (undtagen hvad der ikke lod sig gjentage: Indsamlingen af en Snes, i sildigere Tryk bekjendte lyriske Digtes sjeldne eller endog unique Originaltryk, fundne i en lang Aarrække af Edv. Thaarup paa Bogavktioner) forfra, som om Resultatet af Thaarupernes Virksomhed slet ikke havde foreligget, — og fuldført Redaktionen, medens jeg i flere gjennemgaaende Retninger og paa utallige enkelte Steder havde fulgt min egen Vej, fandt jeg, lige som jeg endnu finder, at Udgaven blev mit Værk. I Anmærkningerne bag i hvert Bind gennem-

*) Dette Samfund synes mig overhovedet alt for meget at have villet fremme Literaturen ved at knibe paa Honorarerne, hvorimod det Holbergske Samfund ved i Aarene 1845—55 at give mig 150 Rdl. for min Piece om Holbergs Orthografi og 300 Rdl. for hvert af Komediernes otte, lige som for »Peder Paarses« ene Bind viste et efter min Mening rigtigere Syn paa Literaturens Tarv. Med det samme, i 1842 upaaklagelige Honorar af 8 Rdl. for Arket, som jeg den første Gang fik af Literatursamfundet, afspiste dette mig endnu den sidste Gang, 1869.

førte jeg omhyggelig Sondringen imellem hvad der var Thaarups og hvad der var mit; men Spørgsmaalet, hvem Arbejdet i sin Helhed skulde tilskrives, kunde siden været mig mindre magtpaaliggende, naar jeg ikke hen imod Slutningen havde gjort et saare ubetænksomt Skridt, som maatte findes dobbelt uundskyldeligt af Enhver, der ikke ubetinget tillagde mig Paterniteten til Udgaven. I Foraaret 1855 havde Trykningen af det ottende og sidste Binds Slutning været standset i længere Tid, medens jeg først ventede paa et Bidrag og derefter ved andre Omstændigheder blev opholdt; da kom en Dag Levin, som havde set de to første Bind, Ark for Ark, i Korrektur og siden var tagen paa Raad hist og her ved de følgende Bind, til mig i Bibliotheket og foreslog, at jeg skulde lade trykke et Udvalg af Ewald og dele Indtægten (den blev 500 Rdl.) med ham. Det nye Foretagende skulde jo ikke staa det gamle i Vejen, det literære Samfund var jo desuden efter sin Natur uinteresseret, og Edv. Thaarup brød sig ikke længer om hele Sagen. Min taabelige Tillid til Levins Mening om det literært Sømmelige og Forsvarlige, mit Ønske at kunne give ham noget Vederlag for hans Bistand ved mit Arbejde baade med Ewald og med Holberg, og endnu mere min store Begjærighed efter at gjøre Arbejdet med Ewald (eller dog

det Væsentlige af det) om igjen og med en betydningsfuld Modifikation, vedrørende de Carstensske Forandringer, lige som i det Hele ganske efter mit eget Hoved, og det straks, medens jeg havde alle Enkelthederne i frisk Minde, lukkede mine Øjne for det — mildest talt — Upassende i at begynde det mindre Foretagende endog inden det større var ganske færdigt, og jeg gav efter — en Tankeløshed eller Letsindighed, som siden altid har været mig selv ubegribelig. Thaarup, der under Arbejdets Fremgang virkelig syntes at have tabt sin Interesse for det, negtede vel, da Planen blev ham meddelt, at forlægge Udvalget, men gjorde for Resten ingen Indvendinger; dog hvis jeg personlig havde overbragt Meddelelsen i Stedet for at skubbe denne kildne Forretning over paa Levin, som jeg dog godt vidste kun vilde være Thaarup en Brand i Næsen, da var upaatvivlelig den hele Plan til mit største Held død i Fødselen. Nu blev Alting afgjort over Hals og Hoved, og der fremkom et Udvalg af Ewalds Skrifter, som jeg vel tror altid vil blive til Ære for dennes Minde, men alligevel ingenlunde ubetinget for mit. Thaarup rejste et voldsomt Angreb paa mig, hvilket han i nogen Tid fortsatte med Bladartikler og Piecer; jeg fremførte hvad jeg kunde til mit Forsvar, men indsaa' snart, at jeg havde handlet urigtigt og

stillet mig i et falsk Lys, der blev mig endnu mere ugunstigt ved en af mig tidligere udvist Svaghed. Jeg havde nemlig fem Aar før, mens jeg endnu var nær ved at betragte Levin som det Orakel, han selv indbildte sig og især ypperligt forstod at give sig Mine af at være, ikke afholdt ham fra at udpynte mit Manuskript til første Dels Fortale, som jeg viste ham, med Hyperboler, der hævede Forarbejdets Betydning et godt Stykke højere, end Nogen af os i Virkeligheden satte den. Efter i Mellemtiden rent at have glemt denne Fortale, blev jeg under Striden med Thaarup meget hed i Hovedet, da jeg saa' min Modstander bruge mine egne — *in casu*: Levins — Ord som Vaaben imod mig.

Bredahls »Dramatiske Scener« havde jeg, trods deres formløse Brede, kjendt og elsket, omtrent saa længe de havde eksisteret. Et Eksempplar, hvori jeg havde indstreget de talrige Udvækster til Forbigaaelse og derved bortskaaret en Trediedel af Teksten, var oftere brugt af mig til Oplæsning i Vennekredse; nu faldt det mig ind at forsøge, om jeg kunde faa Værket trykt i den forkortede Skikkelse. Jeg gennemgik Forkortelsen paa ny og med større Omhu, Hostrup læste og billigede den, jeg drog ud til Ingemann i Sorø, hvem jeg personlig var ikke ubekjendt, vandt ham med Lethed for Planen og fik en skriftlig anbefaling fra

ham med mig over Søen til hans gode Ven, den halvtjerdssindstyveaarige Bredahl i Borød. Da jeg nogle Dage efter kom der igjen, havde Bredahl læst Forkortelsen og gik ubetinget ind paa mit Forslag; han glædede sig ved Tanken om at se sit Værk opnaa en større Popularitet, lige som han ogsaa vilde byde den Indtægt velkommen, jeg haabede at kunne skaffe ham i Honorar. Forhaabningerne sloge ikke fejl: Samfundet til den danske Literaturs Fremme paatog sig Forlaget, betalte den trængende gamle Digter 1600 Rdl. og mig, der besørgede hele Arbejdet, 320 Rdl., Bogen blev smukt udstyret, ledsaget af Bredahls Portræt, og for første Gang — læst.

I et Brev til Ingemann, trykt i »Illustreret Tidende« for 1869—70, Side 164, skriver Hauch: »Jeg har i denne Tid haft Meget at gjøre med Bredahls Digte. Liebenberg har foreslaaet i det danske Samfund at udgive dem med nogle Forkortelser, og jeg skal da tillige med et Par Andre afgive Betænkning om, hvor vidt Forkortelserne ere rigtige. I det Hele ere de vist meget passende, men paa nogle Steder er efter mine Tanker Noget af den malmfulde Diktion taget bort, som jeg gjerne vilde frelse. Det er jo ikke ved det ydre Stof eller ved zirlig Form, at Bredahl udmærker sig, men ved den aandelige Gehalt og Rigdom, ved det, der

vilde gribe Sjælen, selv hvor alt det Tekniske var forsømt, ved det, der egentlig gjør Digteren til Digter med andre Ord, eftersom det er det, som egenlig har sit Udspring i Sjælens Dybde. Dette maa frem for Alt skaanes, ikke et Jota maa her tages bort, og derfor tænker jeg da at kæmpe efter Evne.« Hauch sendte mig dog kun atten smaa Bemærkninger, af hvilke jeg fulgte de seks.

For at bøde paa Lidenheden af det Honorar, jeg havde forbeholdt mig for Udgaven af »Scenerne«, søgte jeg hos Hall Understøttelse af Finansernes aarlige Bidrag til Videnskabernes Fremme og fik 600 Rdl., fordelte paa tre Aar (1855—57). Fra 1858 af har jeg haft 400 Rdl. aarlig af dette Fond efter hver Gang fornyet Ansøgning, og i Fjor (1876) er den samme aarlige Understøttelse af Tinget bleven mig tilstaaet paa Livstid. Fra 1856 har jeg desuden efter min Moder haft en aarlig Livrente paa 200 Rdl., som efter andre nære Slægtninges Død i 1865 voksede til 600 og i 1873 til 680 Rdl., saa jeg ser min Alderdom sikret mod Næringsorger. Den Form af Livrente, hvorunder jeg har modtaget disse Arvedele, er jo den, der bringer det største Renteudbytte, men ved saaledes gjentagne Gange at blive valgt synes den ogsaa at tyde paa en Overensstemmelse mellem mine Slægtninge og mine Venner

angaaende den i Verset oven for ytrede Mening, at jeg »ikke forstod mig paa Penge«; og jeg indrømmer villig, at Kapitaler neppe vilde været godt gjemte hos mig, som maaske nok kunde have givet Mere af dem bort, end der var raadeligt, eller betroet dem til uvederhæftige Laanere. Ved Spekulationer vilde jeg ikke have sat Pengene i Vove, saa lidt som forødt dem paa Vellevenet; thi jeg har aldrig fundet Behag i noget Slags Hazard og altid været sparsom over for mine personlige Fornødenheder.

I min Udgave af Bredahls »Dramatiske Scener« blev mit Navn ikke anført, og jeg følte mig saa beskæmmet efter den Thaarupske Affære, at jeg vist nok ogsaa for Fremtiden vilde have holdt mig borte fra Offentligheden, dersom dette havde været mig muligt. Men endnu inden det samme Aar var omme, maatte jeg for at skaffe mig Indtægter tage mod et Tilbud, der nødte mig til hver Dag at forlade Privatlivets Skjul. I September foreslog nemlig H. R. Grüner mig at overtage Redaktionen af Nyhedsposten i et Blad, »Avertissements-Tidenden«, han havde begyndt at udgive som en Konkurrent af Adresseavisen, og ved hvilket mit Arbejde blot skulde være refererende uden al Partitagen. Efter mange Betæneligheder gik jeg ind paa Forslaget, men følte snart, at

Opgaven daglig voksede, og dens Løsning krævede en langt mindre ensidig Dannelse og langt flere Talenter, end jeg besad. Bladets pekuniære Kræfter viste sig ogsaa snart for ringe til at skaffe mig den fornødne Assistance, og jeg plagede mig i syv Fjerdingsaar med et Arbejde, der ikke tilfredsstillede mig selv og hver Dag laa trykkende paa mine Skuldre, indtil jeg fik denne Byrde afrystet. Hvor saare liden Betydning min korte Journalistvirksomhed havde, blev den dog maaske i Retning af Literatur og Kunst ikke *aldeles* ubemærket, i al Fald modtog jeg under den fra flere Sider Breve, som kunde tyde herpaa. Saaledes mindes jeg en smuk Skrivelse fra den mig personlig ubekjendte Henrik Hertz, i hvilken han takkede mig som den eneste Journalist, der havde modtaget hans Skuespil »Estrella« anstændigt, skjønt jeg dog ingenlunde havde rost dette svage Arbejde. Brevet har jeg for længe siden givet bort til en Avtografsamler, jeg véd ikke hvem, og saaledes er det ogsaa gaaet med de øvrige Breve, saa jeg her ikke kan anføre andre end det følgende karakteristiske fra Skuespiller N. P. Nielsen: /

»Velædle Hr. Redacteur Liebenberg!

De har bemærket i Deres Blad, at jeg var aldeles aandsfraværende i »Kongen paa Fuur-

land«, hvilket jeg fuldkommen indrømmer. Sagen er den, at ligesom Stykket skulde begynde, fik jeg en ubehagelig Efterretning; men naar Klokken ringer, er der ingen Snak, jeg skal være glad og oprømt, begeistret eller, kort, hvad Digteren forlanger; det kan ikke opsættes. Det var mig ikke muligt at abstrahere mine Tanker fra hiin Ubehagelighed, og Følgen har De seet og omtalt. Hensigten med disse Linier er kun at bede Dem være saa retfærdig at indrømme, at man ikke fra den ene Aften til den anden kan lære en saadan Rolle, og jeg haaber, at den anden Forestilling maatte overbevise Dem om, at det ikke var ved Mangel paa Indstudering, at hiin Feil indløb.

Med særdeles Høiagtelse Deres ærb.

N. P. Nielsen.«

Til at styrte J. L. Heiberg som Theaterdirektør bidrog jeg min Skjærv. Vel stræber hans Protegé Overskou at forherlige denne hans ældre Aars Virksomhed; men den stærke Opposition, der mødte den, var sandelig ikke ubegrundet. Mindst af Alt kunde jeg tilgive ham, at han bestandig mere og mere udelukkede den store Kunstnerinde Fru Anna Nielsen af Repertoiret; Mange troede, at han saa vidt muligt holdt hende borte fra Bræderne af Frygt

for at hendes mageløse Naturtroskab og Sanddruhed skulde fordunkle al Fru Heibergs Virtuositet. Vel var Fru Niensens Helbred i den Tid noget vaklende, men langt fra saa slet, som det skulde se ud. De Sygemeldtes Navne bleve den Gang endnu ikke anførte paa de daglige Plakater, saa Publikum kunde ikke holde Bog med Skuespillernes Sundhed. I de sidste to tre Saison'er af hans Direktorat havde Fru Nielsen kun to Roller tilbage i Stykker, som gik en sjelden Gang; den ene Rolle var Lady Macbeths. Som man fortalte, fik Fru Heiberg Lyst til denne, og hendes Mand skrev til Fru Nielsen, om hun ikke nok vilde afstaa den, hvortil Nielsen svarede, at det havde hans Hustru aldeles ikke Noget imod, naar saa Heiberg vilde spille hans Rolle, Macbeth. Fru Nielsen beholdt da sin Rolle, og først efter hendes Død overtog Fru Heiberg den. Som Theateranmelder greb jeg enhver Lejlighed til at fægte for Fru Nielsen, hvilket H. C. Andersen, med hvem jeg havde omgaaedes en Del i vort fælles Rusaar, men siden kun holdt Gadebekjendtskab med, bebrejdede mig en Dag, vi mødte hinanden: »Man skal ikke saadan tage Parti.« »Nej, vist ikke,« svarede jeg, »man skal tie til den Uret, man ser, om den er nok saa blodig.« ~~F~~ Til mit Blads Feuilleton oversatte jeg blandt en hel Del Andet »Franz Bertholds

Noveller«, en lille Samling, som jeg holder særdeles meget af. Jeg lod den — uden mit Navn — udkomme som Bog hos Eibe (senior) 1856; jeg synes, den er rigtig godt oversat, og hvis Nogen efter denne Anbefaling vil spendere et Par Kroner paa at købe den, vil han ikke fortryde det*). I Feuilleton'en indførte jeg ogsaa et Aaret i Forvejen udkommet lille dansk æsthetisk Produkt, der var gaaet sporløst hen: »Friernes Kamp og Det gamle røde Hus, et Eventyr og en Fortælling af Lothar« (Steens Forlag, 1853). Denne Lothar var en ung Ven af mig, August Wedersø, som havde skrevet disse Ting i en Alder af hen imod atten Aar til Underholdning for vor lille fælles Kreds; men især i Eventyret fandt jeg saa meget Godt, at jeg mente, det burde kjendes af Flere. At blive Digter var for Resten ikke Opgaven for denne højtbegavede Yngling, der døde 22 Aar gammel af Brystsyge, og hvis store Aands-

*) (Anmærkning 1892.) Tilfældig erfarede jeg i Fjor ved at rekvirere et Eksempplar, at der kun var enkelte saadanne tilbage. Bogen kunde maaske fortjene et nyt Oplag. Jeg tilføjede da mit Navn paa Titelbladet, foretog nogle faa Smaarettelser i Teksten og spurgte for et halvt Aars Tid siden Hr. Eibe (junior), om han vilde besørge en ny Udgave, som jeg ikke vilde have en Skilling for; men han har ikke værdiget mig noget Svar.

modenhed stod i en egen Modsætning til hans dejlige Ansigts ungdommelige Træk. Filosofisk Studium var hans Hovedinteresse, og ikke blot de Faa, der kjendte ham, men sikkert ogsaa Videnskaben tabte Meget ved hans tidlige Død. Han lige som Jakob Voltelen har i Erslews Forfatterleksikon sin lille Artikel. Da jeg tyve Aar efter hans Død i Georg Brandes' »Naturalismen i England« traf følgende Citat af Moore om den irske politiske Martyr Robert Emmet, forekom det mig som skrevet om August Wedersø: »Hvis man spurgte mig, hvem der af alle de Mennesker, jeg har kjendt, har syntes mig at forene de største Evner med den største sædelige Højhed, saa vilde jeg ikke betænke mig paa at nævne ham.«

I 1857 dannede sig et Aktieselskab til Udgivelse af Oehlenschlägers Skrifter. Hvor ilde det stod til med Teksten i alle nyere Samlinger af disse efter de mangfoldige ubarmhjertige Forandringer, Digteren ved Siden af et mindre Antal gode paa sine ældre Dage havde indført især i sine bedste Værker fra tidligere Tid, var den Gang langt fra tilstrækkelig bekjendt; men af Hensyn til den Hovedudgave, der forestod, var det paa den høje Tid, at denne Sag blev bedre oplyst. Om Principerne for Tekstbehandlingen i kommende Udgaver af Oehlen-

schlägers Skrifter forfattede jeg da en lille Opsats, der blev trykt i »Nordisk Universitets-Tidsskrift« og vandt saa mange Sagkyndiges Bifald, at Aktieselskabets Bestyrelse overdrog mig Udgiverarbejdet, skjønt dette allerede var tiltænkt L. V. Petersen (som har besørget tredie Udgave af Poul Møller). Overensstemmende med hvad jeg havde forfægtet i Opsatsen, lagde jeg nu Originaludgaverne til Grund, og af alle Forandringerne i Digterens sildigere Udgaver optog jeg kun dem, hvis Nødvendighed jeg fandt indlysende. At jeg til hvert eneste af disse mange, mange tusinde Spørgsmaal skulde have fundet det rette Svar, er jeg ikke saa forfængelig at indbilde mig; men jeg tror at have leveret Oehlenschlägers poetiske Skrifter i den uden Sammenligning bedste Form, som de hidtil havde fundet, og som de med ikke mange Rettelser ville beholde i Fremtiden. Hvilken Nydelse det var mig fem Aar i Træk at sysle med at restavrere de Digterværker, som ere mig de første blandt alle, da de ere de første blandt de danske — derom ville neppe ret Mange kunne gjøre sig en Forestilling. Af Oehlenschlägers lige som af Holbergs og Ewalds Skrifter kan jeg aldrig blive træt; jo mere jeg beskjæftiger mig med dem, jo kjærere blive de mig. »Aladdin« og »Hakon Jarl« har jeg tre Gange frydet mig ved at have

under Hænder*); af Holbergs Komedier har jeg i Fjor endt den tredie Udgave; af »Peder Paars« venter jeg ogsaa at se min tredie Udgave trykt, til hvilken jeg har gjort Manuskriptet færdigt. Ved enhver saadan Gjentagelse at gjøre mit Arbejde bedre, er mit højeste Ønske, og Bestræbelsen derefter tilfredsstillende min inderste Trang. Men den Sorg har man som Udgiver, at det er umuligt at undgaa Trykfejl. For at rense en Auktors Tekst fra enhver tidligere Forvanskning sysler man saa længe med den, at man næsten kan den udenad; naar man saa har faaet den for sig i Korrektur, saa hænder det ikke sjelden, at man ved hver Gjennemlæsning tror at se det Rette, hvor der staar noget Galt, og har man ogsaa endelig udryddet alle Sætterens Fejl, saa vælter Trykkeren i det sidste Øjeblik en Linie af Satsen, hvis Typer han paa Maa og Faa stiller op igjen i Formen — og naar man saa faar den færdige Bog i Hænde, ser man til sin Ærgrelse, at i »Dronning Margareta« Ragnhild fra *en dumdristig* er bleven til *en dumstridig Kvinde*, i »Hrolf Krake« *Skulde, den Falske* er bleven til *Skulde, den Flaske!*

*) Senere tilføjet Anmærkning: Nu (1889) har jeg i Alt fem Gange ladet *Aladdin* og seks Gange *Hakon Jarl* trykke.

Levin havde jeg efter 1850 sjeldnere set. Jeg vedblev imidlertid at føle mig i Taknemmelighedsgjæld til ham, og hans Stemning imod mig syntes ogsaa uforandret indtil Opførelsen af Plougs sidste Studenterkomedie, »Hr. Sørensen paa Eventyr« (1861), i hvilken jeg udførte en Rolle, medens i det samme Stykke en anden Rolle persiflerede Levin. Det var mig højst ukjært at betræde Bræderne den Gang; jeg havde i den Tid, jeg skrev Theateranmeldelser i »Avertissements-Tidenden«, faaet Afsmag for alt theatralisk Dilettanteri og kunde ikke længer som tidligere i Studenterkomedier tilfredsstille mig selv ved Forsøg paa at agere latterlig-fornemme Personer, som jeg dog ansaas for at gjøre ret godt. At Levin her forsvarsløs fremstilledes i Travesti, misbilligede jeg desuden, lige som det havde været mig imod, da en anden bekjendt Samtidig (Goldschmidt) maatte holde for i Plougs foregaaende Stykke (»Et Besøg«, 1852); men til en Anmodning af Ploug kunde jeg i 1861 endnu ikke sige Nej, og jeg spillede hans lidet morsomme Hertug saa godt, som jeg formaaede med min trykkende Bevidsthed om overhovedet ikke at kunne spille Komædie. Fra den Tid mærkede jeg paa mange Maader, at der var foregaaet et Omslag i Levins Stemning imod mig; men til aabenbart Brud kom det først adskillige Aar efter, da han vilde for-

byde mig at besørge en ny Udgave af Holbergs Komedier, under Trusel med at gjøre mig til Gjenstand for offentligt Angreb. Denne Trusel kunde vel synes at maatte være tom, da det, som man straks vil se, netop var ham, der her havde god Grund til at frygte Offentligheden; men af Levins lidenskabelige Sind kunde det Utroligste ventes, og det var mig en utaalelig Tanke at skulle vise mig i Kamp med ham om Mit og Dit, hvoraf A. E. Boye, hvis han havde levet endnu, kunde hentet en ny Forklaring af Titelvignetten paa min Udgave af Komedieme. Jeg besluttede derfor at finde mig i megen Ubillighed, naar jeg saaledes kunde undgaa al Skandale og komme til at gjøre Arbejdet, der laa mig saa meget mere paa Hjerte, da jeg ikke fandt Ottebindsudgaven nær saa god, som jeg mente at kunne gjøre en ny. Langt om længe lod da ogsaa Levin sig bevæge til at holde Fred; men jeg maatte overlade ham de 500 af mit Honorars 600 Rdl. I 1860 havde han foreslaaet mig, som den Gang var ganske optaget af Oehlenschläger, at lade ham af min Ottebindsudgaves Tekst gjøre et Etbinds Optryk, hvis Honorar vi skulde dele. For at faa ny Lejlighed til at vederlægge ham de Timer, han havde anvendt paa mig, sagde jeg Ja. Han kom snart igjen med den Besked, at hvad han kunde bringe ud af Foretagendet var

saa Lidet, at jeg Intet fik. »Ogsaa godt!« sagde jeg. Han fik 750 Rdl., og Bogen kom ud med en Fortale, hvori han gjør et umaadeligt Væsen af min »mesterlige« Udgave og opstiller mig som »den Højtfortjente og Utrættelige«, der gik i Spidsen for de danske Udgivere. Disse ha-stemte Toner i Forbindelse med en Masse Frieksemplarer af Bogen, hvormed han overøste mig og alle mine Omgivelser, betragtede jeg som Udtryk for en hemmelig Følelse hos ham af at have misbrugt min Liberalitet. Nu, i 1868, saa' jeg til min Forbavselse, at han imidlertid havde fantaseret sig ind i den Drøm, at det var ham og ikke mig, der var Mester for den »mesterlige« Udgave, hvis Frugter han da indbildte sig at have Ret til at høste, hvorfor han uden mit Vidende til en Pengemand havde pantsat for 500 Rdl. et eventuelt andet Optryk af det ene, jeg havde overladt ham. For min forehavende Udgave vilde han til Erstatning nu hos en anden Forlægger skaffe et mere end dobbelt saa stort Honorar som det, Forlagsbureauet tilbød; men uagtet 600 Rdl. virkelig var temmelig lidt for saa stort et Arbejde, lykkedes det ham ikke at vise antagelig Udsigt til bedre Vilkaar. Jeg ønskede kun at blive ved min halve Aftale med Bureauet og var villig til at afstaa Pengene, efter at jeg havde forvissat mig om at jeg ellers vilde stille Levin

blot. Men Bureauet forlangte en skriftlig Erklæring fra ham, at han ingen Ret havde til at optrykke Ottebinds-Udgavens Tekst paa ny; han gjorde tusinde Vanskeligheder og fremkom hver Dag med nye Kvaklerier, saa det varede længe, inden jeg fik Lov til at gjøre mit Arbejde for næsten Ingenting. I et af de mange Breve, som i denne Anledning veksledes imellem os, skrev jeg Nedenstaaende, som her maa anføres, skjønt det medfører en Smule Gjentakelse.

»Mit Forhold til dig er efter min Opfattelse kortelig følgende.

Noget af det Første, jeg lod trykke, en Oversættelse fra Fransk, anmeldte du, der var mig personlig ubekjendt, rosende i »Fædrelandet«; iblandt Andet tillagde du mig Anlæg for en god Stil. Derefter gjorde vi et endnu ganske løst Bekjendtskab. Jeg udgav Staffeldts samlede Digte, uden at søge Raad hos dig, og skrev Betænkningen om Holbergs Orthografi, ligeledes uden mindste Medvirkning fra din Side. Skjønt jeg til dette lille Arbejde med Iver havde studeret i tre Maaneder i Holberg, var min Sprogkundskab vist nok ikke tilstrækkelig til Udgivelsen af Komedierne, og jeg havde heller aldrig vovet at paatage mig den, naar du ikke havde tilbudt mig din Hjælp. Dette Tilbud modtog jeg og fik Hjælpen og udtalte i Følgebladet med det førstudkommende

Bind min Tak og Anerkjendelse. Med Slutningen af femte Bind kunde jeg ikke længer udholde at indhente dit stadige Gjennemsyn, der ofte og som oftest var svært at faa og satte min Taalmodighed paa mange haarde Prøver, naar der mangen Gang flere Dage i Træk mange Timer igjennem ikke kunde findes en Times Rolighed i din Stue. Ved de tre sidste Bind spurgte jeg dig sporadisk til Raads, og i Slutningsordene udtalte jeg atter min Anerkjendelse af din Hjælp. Med Ewald stod du mig atter bi og gjennemsaa' de to første Bind for mig, hvorved din Skarpsindighed ofte kom til god Nytte; i Fortalen til første Bind takkede jeg for din Hjælp, og ved 3—8. Bind søgte jeg sporadisk Raad hos dig. Alt dette, som du jo gjorde af Kjærlighed til Forfatterne, og fordi du saa', at de hos mig vare i gode Hænder, alt dette gav du frivillig og uden Betingelser, og hvad En giver bort, dertil har han jo ikke anden Ret end den, som Modtageren vil indrømme ham. Jeg tror ikke at have vist mig utaknemmelig. Da du foreslog mig at dele med dig Honoraret for Udvalget af Ewald (hvis Fremkomst efter din Tilskyndelse jeg maatte saa bittert beklage), var jeg ganske villig, og ved Etbinds-Udgaven af Holberg gav jeg gjerne Afkald paa Honorar til Fordel for dig, skjönt dette Optryk var mig uvelkomment,

for saa vidt det udskød Haabet om en Gjen- tagelse af Arbejdet, hvorom Ønsket allerede levede hos mig. Du lod nu de otte Bind af- trykke i ét; men jeg forstaar ikke, hvorledes du kan mene, derved at have faaet Ret til at gjøre det Samme flere Gange.

Det er vist, at jeg ikke skriver med Let- hed, og især før 1854 bad jeg dig gjerne om Hjælp, naar jeg skulde træde offentlig frem med noget Originalt. Du forkastede da sæd- vanligt, hvad jeg havde skrevet, og skrev noget ganske Andet, hvorpaa jeg affattede min Op- sats i en tredie ny Form. Det var dog mest Modet til at træde frem, der manglede mig, og efter at jeg i nogen Tid ved »Avertissements- Tidenden« var bleven vant til dette, søgte jeg sjelden din Hjælp.

Da jeg erfarede din Handel med H*), antog jeg — saa meget mere som den var gjort mig uafvidende — at den kun var en pæn Form, hvorunder han kunde give og du mod- tage en Understøttelse.«

Herpaa svarede Levin: »Dit Brev har givet mig meget at tænke paa. Det har paa flere Punkter givet mig et dybere Indblik i Sagen, men der bliver Punkter nok tilbage, hvori jeg ikke begriber dig.« Jeg undlod dog ethvert

*) Den oven for omtalte Pantsættelse.

Forsøg paa at gjøre mig mere begribelig, og efter dette Sammenstød ophørte al Forbindelse mellem os. Nu fandt jeg, at vi vare kvit, og at jeg kunde trække mig tilbage, fornemmelig paa Grund af hans Trusel og hans Trakasserier; jeg besøgte ham ikke mere og gjorde Brug af mit langtrækkende — men desværre ikke længer skarpe og udholdende — Syn til at undgaa ham paa Gader og Stræder. Han kom heller ikke mere til mig, hvem han sikkert betragter som det sorteste Utaknemmeligheds-Uhyre, fordi jeg vilde hævde min Ret til selv at raade over og at forbedre noget mig Tilhørende, som han ved sin Berøring indbildte sig at have gjennemtrukket fra Ende til anden med uovertræffelig Mesterlighed.

Men jeg var glad ved at have faaet ogsaa denne Gjæld betalt, og det længe attraaede og endelig opnaaede Arbejde, hvis Resultat blev min Trebinds-Udgave af Komedieme, ydede mig al den Glæde, jeg havde ventet. Jeg var nu saa grundig forberedet ved Udgivelsen af femten Holbergske Bind saa vel som ved flittig Læsning i trykte og skrevne Sager fra Holbergs Tid, et Studium, som mine forbedrede Kaar havde givet mig mere Lejlighed til at dyrke, — at jeg kunde gjøre min Gjerning med en vis ønskelig Følelse af Tryghed. Især saaledes som Arbejdet nu yderligere forbedret foreligger i

Stereotyp-Udgaven, betragter jeg det ogsaa som mit Hovedværk, der frem for noget andet skal bevare mit Navn fra Forglemmelse i Fremtiden.

Trebinds-Udgaven skaffede mig tillige den yderst sjeldne Fornøjelse at se et af mine Udgiver-Arbejder udførlig anmeldt (i »Fædrelandet«) ved en Sagkyndig: C. V. Smith, af hvis faa og smaa Indvendinger jeg siden har taget de fleste til Følge. Hvad jeg der savnede var kun nogle Ord om »Don Ranudo«, hvis Tekst af mig for allerførste Gang — ved Benyttelse af Stykkets uretmæssige Tryk og af en paa Universitetsbibliotheket opbevaret Afskrift af Originalmanuskriptet med Rettelser ved Holbergs egen Haand — var bleven grundig rensat fra sine Forvanskninger, som vel ikke vare væsentlige, men ved deres Mængde fik Betydning.

I den samme Uge jeg havde afsluttet det sidste af Oehlenschlägers poetiske Skrifter 32 Bind (der vare udkomne i Løbet af den fastsatte Tid, Noget som just ikke er almindeligt med Værker paa en 700 Ark), gjorde en Boghandler mig det Forslag at besørge en ny Udgave af Jfr. Biehls »Don Quixote« til Billeder af Marstrand. Jeg gik villig ind herpaa, da Bogen, som har spillet en ikke ganske ubetydelig Rolle i vor Literatur, længe havde været en Sjeldenhed, og ingen Udsigt havde vist sig

til en ny Oversættelse, med hvilken man desuden, om den end kom til at staa aldrig saa højt over Jfr. Biehls i Troskab, dog let kunde riskere, at den blev uendelig langt mindre fornøjelig at læse, lige som — i alt Fald efter mit Skjøn — Tiecks mere »bogstavelige Udtydning« af det verdensberømte Digterværk er lige saa tør og trættende som Jfr. Biehls Fordanskning underholdende og morsom. Jfr. Biehl, der kun havde et overfladisk Kjendskab til Spansk, har i sin Reproduktion af »Don Quixote« været overmaade fri og næsten mere leveret en Efterdigtning end en Oversættelse, men udført det Hele med Kjærlighed og navnlig paa mange Steder gjengivet de komiske Partier ganske fortræffeligt. Dog hendes Stil var alt Andet end korrekt, lige som hendes Smag langt fra at kunne kaldes sikker, og nu at gjentage de mange Fejl, som hendes Arbejde ved Siden af sine afgjorte Fortrin var beheftet med, kunde ikke anses for rigtigt, hvorfor jeg stillede mig den Opgave, at bevare alt det Vellykkede og at fjerne Sprogfejlene, Misgrebene og Misforstaaelserne, naturligvis saaledes, at jeg overalt restavrerede i nøjeste Overensstemmelse med hendes egen gammeldags naive Sprogtone. Da her ikke forelaa nogen egentlig Kopi, troede jeg, at dette lod sig gjøre endogsaa uden Fortrolighed med det spanske Sprog, ved Hjælp

af Tiecks Oversættelse, og hvis jeg tør slutte af den store Morskab, jeg følte under Arbejdet, og af det Behag, jeg finder i den reviderede Stil, hver Gang jeg læser i Bogen, har jeg ikke været uheldig i Løsningen af denne særegne Opgave. Jeg tror snarere, at dette Produkt af Jfr. Biehls og mine forenede Bestræbelser kunde have en Fremtid for sig, især hvis det udkom paa ny med bedre Billeder end Marstrands, som jeg ikke finder ham synderlig værdige, og med lidt Forandring i Orthografien*). Men saa maatte den nye Udgave rigtig nok heller ikke bruge en seks Gange saa lang Tid som den anslaaede til at udkomme, saaledes som den foreliggende, hvis Trykning idelig gik i Staa, endogsaa i Aarvis. — Nær havde jeg her, lige som i Bogen, paa hvis forpakkede Titelblad jeg manglede Plads, forsømt at meddele, at de smukke Vers, der pryde den reviderede Udgave, tilhøre min Ven, Sophus Schandorph, som har oversat dem efter Originalen, og som havde givet mig frie Hænder til at nævne ham eller undlade dette.

I Anmærkningerne til Holbergs »Mindre poetiske Skrifter« havde jeg samlet en rigelig

*) Denne kom jeg ved Ordningen af Jfr. Biehls vaklende Skrivemaader for Skade til i ét iøjnefaldende Punkt at give et vel forældet Præg, idet jeg gennemførte Vokalfordoblingen i aabne Stavelser (f. Eks. *Deele, fine, bruune*) i Stedet for helt at fjærne den dér.

Mængde baade historiske og lingvistiske Oplysninger og beholdt til sidst nogle faa Spørgsmaal tilbage at forelægge det levende Leksikon, Werlauff. Men han var da henimod 90 Aar gammel, hans hidtil saa forbavsende Hukommelse havde endelig tabt sig, og i nogle faa Optegnelser fra tidligere Dage, han havde liggende til disse Digte og gav mig, fandt jeg kun enkelte nye Ting, for hvilke jeg i den trykte Bog tildelte ham Æren; men som jeg ventede, blev derefter hele Fortjenesten af Udgavens historiske Oplysninger tillagt Werlauff i den eneste, neppe en halv Snes Linier lange Anmeldelse («Dagbladets»). Til det Lingvistiske benyttede jeg — for sidste Gang — de rigtige Levinske Samlinger, dog næsten lige saa meget mine egne, paa den enkelte Forfatter specielt rettede Optegnelser. Hvert eneste af de mange hundrede Citater i Anmærkningerne sammenholdt jeg i Korrekturen med dets Kilde, saa jeg kan indestaa for den fuldstændige Rigtighed af dem alle.

Da det Holbergske Samfund efter Udgivelsen af Komedieme og »Peder Paars« var slumret blideligt ind, søgte jeg at faa Samfundet for den danske Literaturs Fremme til at overtage nogle af det førstes Partes; men uagtet Literatursamfundet ikke sjelden manglede passende Tilbud, viste Stemningen i Raadet sig som

oftest lidet villig, naar jeg som Medlem af samme fremkom med Forslag, der angik Holbergske Skrifter; thi disse fandt de Toneangivende, underligt nok, ikkun anvendelige i den yderste Nød. Med Kirkehistorien vilde det aldrig være lykkedes mig, som daarlig kan gjøre mig gjældende i en større Kreds og mangler Veltalenhed (hvorfor jeg heller ingen Sinde i mit Liv har holdt nogen, end ikke nok saa kort Tale), at trænge igjennem, naar jeg ikke havde søgt og fundet Bistand hos den, som jeg tilfældigvis vidste, for samme Skrift sværmende Rasmus Nielsen, hvis *flux de bouche* ved det afgjørende Møde bragte alle Indvendinger til at forstumme. Man skulde synes, at Samfundsraadet tvært imod maatte have bestræbt sig for at tilvejebringe saa mange Frugter, som der kunde faas af min Fortrolighed med Holberg og hans Sprog. Da Udgivelsen af Heltehistorierne først kom paa Bane i Forsamlingen, ytrede Svend Grundtvig, at Arbejdet med dem jo ikke vilde bestaa i Andet end Korrekturlæsning. Vist nok forelaa her ingen særlig store Vanskeligheder; men Udgivelsen af et 125 Aar gammelt Skrift er dog aldrig at løbe til, og jeg har siden af Svend Grundtvigs Fortale til hans Udgave af Palladii Visitatsbog set, at Erfaringen havde lært ham at betragte en Udgivers Sved og Møje med ganske andre

Øjne. Men hvor lidet jeg overhovedet kunde vente at træffe paa endogsaa blot løse Forestillinger om Udgivervirksomhedens Natur og Betydning, har jeg ved mange Lejligheder mærket. En anden Universitetslærer spurgte mig saaledes i Fjor, om han ikke var godt nok tjent med Rahbeks Udgave af Holbergs Komedier, hvilken han ejede; den indeholdt jo det Samme som min. Jeg svarede: om end det samme Hovedindhold fandtes i dem begge, var dog Sprogfarven gjennemgaaende fordunklet og mange Enkeltheder, Smaatræk og Vittigheder gaaede tabt eller forkludrede hos den hverken synderlig kritiske eller omhyggelige Rahbek, som oven i Kjøbet ved de fleste Stykker ikke havde haft Andet at bygge paa end de haandværksmæssigt gjentagne Optryks Optryk af de ældste Udgaver; og jeg anførte et Par Eksempler, men Manden syntes at blive ved sin Mening. Endnu langt fjernere fra Forstaaelsen viste sig en til den fine og dannede Verden hørende Dame af mit Bekjendtskab, der i de Dage, jeg havde endt Stereotyp-Udgaven af Holbergs Komedier, hvis Trykning var bleven forceret, spurgte mig, hvorledes jeg havde levet siden sidst, og paa mit Svar, at jeg havde haft meget travlt, vilde vide hvormed. »Med Holbergs Komedier,« svarede jeg, og hun gjorde mig det nye, mærkelige Spørgsmaal: »Over-

sætter De dem?» Naar jeg nu fortæller disse Anekdoter, er det ingenlunde min Mening dermed at beklage mig over Miskjendelse; jeg føler tvært imod levende, at min Virksomhed i det Hele taget har fundet al den Paaskjønnelse, den efter sin Natur paa nogen Maade kunde vente.

Længe før Ploug blev reaktionær, var min Beundring for ham stærkt aftagen, dels ved min Utilfredshed med at se Literatur og Kunst i hans Blad givne til Pris for Mishandling af Clemens-Petersensk Upaalidelighed og Forskruelse, dels og vel fornemmelig ved min Harme over næsten ikke at kunne formaa ham til den tarveligste Grad af Virksomhed som det Holbergske Samfunds Bestyrer. Dette Samfund havde paa ingen Maade haft nødtigt at sygne og dø hen med neppe halvforrettet Sag, naar ikke Bestyrelsen havde forsømt det og fra første Færd efter Reorganisationen sat dets Velfærd paa Spil ved et typografisk Fantasteri, som maatte mislykkes efter at have spildt Tid og Penge. — Med Ploug nærrede jeg efter Katastrofen 1864 først en inderlig Medlidenhed for hans Nederlag; men den Maade, hvorpaa han tog sin Situation, udslettede snart min Medfølelse, og til sidst blev jeg saa forbitret over hans blinde fanatiske Forfølgelse af Georg Brandes, som ved sine Foredrag og Skrifter har gjort Epoche i det danske Aandsliv, af hvem jeg har lært

Mere end af nogen Anden, og hvem jeg desuden har kjær som Menneske, at jeg afsagde »Fædrelandet« efter at have holdt dette (tror jeg) fra dets Begyndelse. At lige som min Stemning imod Ploug naturligvis ogsaa hans imod mig efterhaanden forandrede sig og gik fra Velvillie gennem Kølighed over til Kulde, derom finder jeg Vidnesbyrd i Paaskriften paa mit Eksemplar af hver af hans tre første Digt-samlinger, givne mig i deres Nyhed: 1847. »Til F. Liebenberg med Tak for trofast Venskab fra C. P.«; 1854. »F. Liebenberg med Tak for broderlig Bistand. Forf.«; 1861. »F. Liebenberg fra C. Ploug.« Ved de to første havde jeg hjulpet ham med Korrekturen.

Med Frederik Paludan-Müller blev jeg Student, og han tilbragte sit Rusaar i min Moders Hus, hvor jeg daglig omgikkes med ham. Men han var halvandet Aar ældre og af langt over halvandet Aars større Modenhed end jeg, saa Forholdet imellem os, hvorvel venskabeligt, dog ikke blev ret fortroligt eller varmt, hvad det heller aldrig senere er naaet til at blive. Paa en af sine Bøger, som han i 1861 forærede mig, har han dog skrevet: »Til min Ungdomsven F. Liebenberg«; men dette er en Ære, som jeg ikke har nogen virkelig Adkomst til. — Af den Komité, der skulde bedømme min Forkortelse af Bredahls »Dramatiske Scener«,

var han Medlem og ytrede sig først hel betænkelig for mig i Henseende til et saadant Indgreb af en fremmed Haand; men da han havde opfrisket sit Minde om Digterværket og gjort sig bekendt med min Behandling af det, ved hvilken ikke et fremmed Ord er indført undtagen en Overgangspartikel paa ganske faa Steder, indrømmede han ubetinget, at Bredahls Scener ikke kunde reddes uden ved Hjælp af Kniven og Saksen, og at Digteren selv ikke havde kunnet føre disse Instrumenter. Da han havde læst de første Hefter af min Oehlenschläger, sagde han til mig: »Du gaar jo og bliver efterhaanden en Formynder for de danske Digtere; men«, tilføjede han, »jeg maa her lige som ved Bredahl give dig Ret.« For sit eget Vedkommende havde han ikke haft nødig at avtorisere sine »Ausgaben letzter Hand«, som han har gjort i en af sine sidste Fortaler, da sikkert Ingen vil negte ham, at de hyppige Forandringer, han ved hver ny Udgave har foretaget i sine Digterværker, alle ere mere eller mindre afgjorte Forbedringer.

Som Bibliotheksassistent i Studenterforeningen gjorde jeg et løst Bekjendtskab med Ludvig Bödtcher, der jævnlig kom og laante Bind af Odin Wolffs »Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab« og af Riises »Arkiv for Historie og Geografi«. Saa snart jeg

havde talt med ham nogle Gange, foresatte jeg mig, saa tidt jeg traf ham i Bibliotheket, paa Gaden eller paa offentlige Steder, indtrængende at opfordre ham til at sørge for en Samling af sine omspredte Digte. Det varede hen imod ti Aar, inden han gav efter for mit Overhæng og sagde: »Ja, naar De vil skaffe mig en Forlægger og halvandet Hundrede Rigsdaler i Honorar, skal jeg gjøre det.« Jeg talte derefter med en tre, fire Forlæggere, fandt en saadan villig, og den smukke lille Samling kom ud (1856), som har oplevet adskillige Oplag og vil opleve flere.

I et langt nærmere Forhold end til Ovenstaaende kom jeg under min Bibliothekssyssel til Bjørnstjerne Bjørnson, da denne i 1856, endnu ikke bekjendt uden for sit Fædreland, gjæstede Kjøbenhavn og blev her i længere Tid, jeg tror: over et halvt Aar. Han tog sit Middagsmaaltid i Studenterforeningen og kom saa godt som hver Dag i Bibliotheket, mindre for at søge Bøgerne end for at søge Bibliotheksassistenten, og jeg lærte snart at sætte stor Pris paa den aabne, robuste unge Nordmand med det skarpe Ørneblik. Aaret efter begyndte han i sin Hjemstavn den første Række Digterværker, som hurtig skaffede ham hans store Navn. I den nyere Tid (1874) er han jo indtraadt i en anden Fase, som har vendt mange af

hans Tilhængere fra ham, men ogsaa erhvervet ham nye. Iblandt hans gamle Venner er jeg en af dem, i hvis Hjerter han ved sit Omslag ingenlunde har svækket Hengivenheden, men kun gjort den større end nogen Sinde før.

Ogsaa med Christian Winther skriver mit Bekjendtskab sig fra Bibliotheket, hvor han tidt indfandt sig og sad og talte med mig, medens jeg besørgede mine Forretninger. Efter at han i 1848 havde giftet sig, var jeg i en lang Række Aar ofte Gjæst i hans Hus, og jeg véd, han saa' mig gjerne, uagtet — eller maaske netop fordi vi vare af højst forskjelligt Temperament. For ham stod Livet langtfra saa tillokkende som for mig, og stundom kunde han ogsaa blive utaalmodig over min Optimisme; saaledes udbrød han en Gang, da jeg ikke vilde gaa ind paa nogle af hans hypokondre Paastande: »Der er heller intet Udkomme med Dem; De er jo saa glad som en Sekstenaars Dreng!« Skjønt han bestandig vedblev at være ceremoniel (der var overhovedet noget Ceremonielt i hans Væsen), viste han mig ikke liden Fortrolighed, og især i den Tid, hans samlede Digtninger tryktes, med hvis Korrigerings jeg lige som ved saa mange andre af hans Skrifter kom hans svigtende Syn til Hjælp, tog han af mange Steder i Korrekturene Anledning til at fortælle mig Træk og Episoder af sit Liv —

Noget, hvorpaa Mennesker, der ikke ere mere tilfredse med sig selv end han, kun sjelden indlade sig. Han har skrevet et Par Smaadigte til mig foruden det større (meget svage), der er trykt i hans »Samling Vers«. Af hine vil jeg anføre det mindste, som er det bedste:

»Med et Signet,
hvori Amor og Bacchus sees Arm i Arm,
skaaret efter en antik Gemme. 1855.

For Amor lod Du Hjertet laaset staae,
For Bacchus har Du ikke stor Estime;
Jeg gad nok vidst, hvad Du kan finde paa,
Naar begge To paa Døren vilde kime.«

En Gang gav Christian Winther sit Navn til Noget, jeg havde skrevet. Fra Johannes Oehlenschlägers Haand var der i 1854 kommet en overmaade slet Udgave af Faderens i 1810—12 holdte Forelæsninger; man fandt deri *Takmesse* for *Tekmessa*, den kjøjede *Herre* for *Here*, den *henliggende* Kummer for *helligende* og meget Andet lige saa galt. Der maatte sættes en Bom for Gjentagelsen af slige Synder, hvad jeg da forsøgte paa at gjøre ved Hjælp af en hvas Anmeldelse, som jeg dog nødigt vilde undertegne med mit Navn for ikke at være paa Kant med Digterens Efterladte i det

Tilfælde jeg maaske en Gang kunde blive Udgiver af hans Værker. Men et Navns Underskrift var meget ønskeligt og helst et vægtigt Navns. Jeg viste Ploug min Opsats og sagde ham, hvis han vilde indføre den i sit Blad, saa skulde jeg prøve paa at faa Christian Winther til at paatage sig Forfatterskabet. »Det gjør han aldrig i Evighed!« mente Ploug. Jeg gik til den Nævnte, læste Artiklen for ham og fremkom med min Anmodning; han indvilgede straks og underskrev sit Navn uden at forandre en Tøddel i mit Manuskript, der saa blev trykt som Christian Winthers Produkt i »Fædrelandets« Nr. 110.

Lige over for Indvendinger imod Enkelt-heder i sine Manuskripter var Christian Winther meget medgjørlig; jeg behøvede kun at pege paa en uheldig Vending, et skjævt Billede, en mislykket Konstruktion, der var undsluppet ham, da saa' han Fejlen straks, men tilføjede mangan Gang: »Jeg kan ikke ændre den.« Det Samme sagde han altid om formentlige Mangler i hans Komposition eller Motivering. Havde han først ladet Noget trykke, forandrede han næsten aldrig det mindste Ord i det. Et i en mærkelig Grad mislykket Nummer blandt hans Oversættelser efter Heine søgte jeg forgjæves at faa udelukket af de »samlede Digtninger« (II, S. 233), og den disharmonisk skurrende

Slutning paa den idylliske Romancecyklus »Annette« forsvarede han: »Det er ikke Andet end Filisteri at ville kræve Oplysning om *hvad* det er, der overskærer Parrets Lykke.« Da jeg bemærkede, at Læseren med Grund søger men ikke finder Forklaringen i det Sagn, der fortælles under Kanefarten, svarede Digteren: »Det er sandt; dér skulde slet ikke være fortalt Noget.«

Jeg var den Første, der havde den Glæde at læse »Hjortens Flugt«. Da Digteren bragte mig Manuskriptet, for at jeg skulde gjøre mine Antegnelser til det, sagde han mig, at intet Menneske havde set det eller hørt ham læse en Linie af det, end ikke hans Kone. Efter Læsningen spaaede jeg ham det mest glimrende Resultat — hvad der da ikke var vanskeligt at forudse. Største Delen af Digtet er skrevet i tre Maaneder af Sommeren 1854 i det røde Hus lige over for den lille Lund imellem van Deurs' (forhen Brobergs) og Alfred Hages Landsteder paa Strandvejen, lidt syd for Strandmøllen, og Slutningen tilføjet i fjorten Dage af Eftersommeren 1855 paa Liselund. Den mellemliggende Tid havde Christian Winther tilbragt med sin Familie i Rom.

En fjorten, femten Aar før sin Død begyndte Christian Winther at paanøde mig en

lille Betaling for hvert Arbejde, jeg hjalp ham med, og han trængte nu ogsaa til anden og mere Hjælp end før, men jeg skulde alligevel gjerne have vedblevet at assistere ham uden Vederlag. Ved Udvalget af Poul Møllers Skrifter gik tilfældigvis Korrekturerne paa de to første Ark (af Levnetsløbet) mig forbi; alt det Øvrige har jeg sammenholdt med den første samlede Udgave og med de spredte Tryk fra Poul Møllers Levetid, hvorved jeg har rettet mange Steder. Gjerne havde jeg tillige benyttet hans efterladte Manuskripter; men dem vilde Christian Winther — jeg tror, af Delikatesse, for ikke at forøge mit Arbejde — paa ingen Maade rekvirere. I de to illustrerede Udgaver af »Træsnittene« har jeg ogsaa fjernet mange Smaafejl, som efterhaanden havde ind-sneget sig ved de gjentagne Tryk, der hver Gang vare gjorte efter det nærmest foregaaende uden at sammenholdes med det oprindelige.

Saa vidt jeg kunde skjønne, havde Christian Winther i den Tid, jeg kjendte ham, altsaa omtrent i de sidste tredive Aar af sit Liv, ingen egentlig Ven og følte ingen stærk Hengivenhed for Nogen undtagen for sin Hustru og i den sidste halve Snes Aar for Constantin Hansen. Han dømte ikke mildt om andre Mennesker, men sparede endnu langt mindre

sig selv*). »Der er ikke Noget ved mig; hvis jeg ikke havde haft mit poetiske Talent, var jeg kommen paa Ladegaarden,« har jeg hørt ham sige. Man har jo en lignende, dog mindre kras Ytring af Thorvaldsen. Christian Winther betragtede sig som en orthodox Troende; men jeg har ingen Sinde sporet, at han deltog i saa kaldet Gudstjeneste, i hans Digte mærker man saare Lidet til positiv Tro, og mundtlig indlod han sig vist aldrig paa religiøse Materier. Da jeg en Gang i Samtale med ham gjorde et Forsøg paa at berøre noget Saadant, iagttog han, som jo ellers aldrig satte Høfligheden til Side, en stødende Tavshed, og en anden Gang begyndte han, da han kom ind ad min Dør, Samtalen med Beklagelser over en gammel Bekjendt, en Præst fra Landet, som havde fulgt med ham paa Gaden og plaget ham med at tale om Religion. »Jeg tror paa alle Dogmerne,« vedblev min Gjæst; »men jeg véd ikke, hvorfor man skal tale om Sligt.« — Hvo som mener, at Christian Winther var blind for Svaghederne ved sine Alderdomsproduktioner,

*) Senere Anmærkning: Disse mine Ord (de tretten sidste) stemme daarligt med hvad Fru Winther siger Side VIII, Linie 4—9, i Fortalen til *Breve fra og til Christian Winther*, 1880. Men der var saare Meget, hvoraf min Opfattelse var højst forskjellig fra Digterens tilbedte Julies.

miskjender i høj Grad hans Selvkritik; hvis ikke Hensynet til Honorarerne havde været der, vilde den gamle Digter i sine sidste ti til femten Aar kun have ladet saare Lidt trykke. Allerede 1862, da han skrev de »syv Romancer« om Verner og Malin til en Folkekalender, klagede han over, at han maatte pine sig til det. Jeg kunde heldigvis med Sandhed forsikre ham, at Ingen ved at læse denne smukke Cyklus vilde kunne spore Forfatterens Ulyst.

Christian Winther har skrevet ikke faa Breve og en Mængde Billetter til mig; men de allerfleste af dem har jeg, som ikke er stærk i at gjemme og samle, skjænket bort til Avto-grafelskere. Nogle Skrivelser har jeg dog for mig, af hvilke jeg (med hans egen Orthografi; ellers vilde han vende sig i sin Grav) anfører følgende fire som Bilag til Ytringer af mig i det Foregaaende.

»17de Mai 1854.

Kjære Ven! Jeg overvældes næsten og qvæles af Deres Laurbær! Allevegne, paa Gader og Stræder, i Stuer og Sale mødes jeg med Taksigelser for det Bevidste. Og jeg ulykkelige Menneske, som veed mig saa uskyldig deri som Barnet i Moders Liv, jeg maa tage Krandsen og oven i Kjøbet sige Tak; men jeg spiller for Resten min Rolle upaaklage-

ligt, og jeg seer til min Beskæmmelse, at jeg vilde kunne bære et Plagiat — *naar jeg kun var sikker*, — og det haaber jeg da, jeg er!

I Morgen drage vi bort. Kom nu snart ud og see, hvordan vort Landsted klæder os. Lev vel!

Deres hengivne Substitut*).

»7de Mai 1871 — Aften.

Kjære Hr. Liebenberg!

De erindrer vel nok, at, da De var saa venlig at staae mig bi med Samlingen og Udgivelsen af »Dansk Lyrik«, bleve vi enige om et Honorar for Deres betydelige Medvirken til denne Entreprise, og, om jeg ikke husker feil, saa kom jeg senere til den Overbeviisning, at De maatte have Mere, end De selv havde betinget Dem.

Tillad nu mig, hvem min æsthetiske Samvittighed synes at sige, »at jeg ikke er *udelicat* eller plump,« at tilbyde Dem en Del af det eventuelle Honorar, som Ph. vil tilstaae mig for det Arbeide, hvortil De allerede har givet saa

*) Se oven for, hvor jeg har fortalt om mit Laan af Christian Winthers Navn.

vigtige Bidrag. Honoraret skal De selv bestemme. —

»*Tid er Penge*,« sige vore Frænder hist paa »Kuløen«; og det er sandt! De har sagt mig, at De i denne *Tid* ikke havde nogen Beskjæftigelse, altsaa ikke heller noget at fortjene. *Tiden* og Deres *Viden* er altsaa Deres Capital. De bør ikke bortkaste eller bortødsle den; og jeg bør og tør og vil og kan og skal ikke misbruge den Godhed, som De nærer for mig, til at formindske den.

Jeg er overbeviist om, at De *vil* vedblive at gaae mig tilhaande i hiint Anliggende; men jeg *beder* Dem om — som en Gunst, som et Beviis paa Deres Venskab og Tro paa mit Hjertes Retsindighed — at modtage det Tilbud, jeg her ærligt og uforbeholdent har gjort Dem.

Deres hengivne, taknemlige

Christian Winther.«

»8de Aug. 1871.

Kjære Hr. Liebenberg!

Ifølge Deres venskabelige Tilladelse sender eller bringer jeg Dem herved to Bunker.

Den Ene bestaaer af det, der er trykt før og nys reenskrevet, og indeholder de Sager,

som jeg selv — maaskee feilagtigen — antager at kunne lægges under Pressen.

Den Anden er en Samling af Qvisqviliæ, hvoraf jeg end ikke selv har vovet at reenskrive Noget, men som jeg beder Dem løseligt at gennemsee og fælde Dom over.

Maaskee jeg dog iblandt de min Kone tilhørende Manuscripter endnu vil kunne finde et enkelt Blad, som var værdigt Bogtrykkersværten.

Er det mig muligt at *lave Noget*, som Ingen før har seet, saa kan Saadant jo let indrangeres i den lille Samling*).

Jeg vil og kan ikke skjule for Dem, at jeg helst lod dette fare. Men, som sagt, »for visse Aarsagers Skyld« —

Tilgiv mig, at jeg saa ubeskedent trækker en *saadan* Vexel paa Deres Tid og Deres Godhed for

Deres hengivne

Christian Winther.«

»[Kjøbenhavn] 3die Juli 1873.

Kjære Hr. Liebenberg!

Jeg tillader mig herved at sende eller bringe Dem indlagte Blad.

*) Bogen blev kaldt »En Samling Vers«.

Hvis det i Sommerens Løb bliver mig muligt — som det er mit Haab og Ønske — *forlanger* jeg Tilladelse til at gjentage dette.

Deres Venlighed, Deres Bistand vil og kan jeg ikke *betale*. Men Deres Tid og Flid, som jeg saa ugeneert lader mig hjælpe af, ere materielle Gjenstande, som man nok, uden Udelicatesse tør nogenlunde godtgjøre*).

Tak!

Deres venskab. heng.

Christian Winther.«

Jeg har fortalt, hvorledes jeg, 36 Aar gammel, fik en stiv venstre Albue, hvilken Skade dog i Almindelighed ikke har besværet mig stort. Ved et senere Tilfælde**) kom jeg

*) Det »indlagte Blad« var en Halvhundredalerseddél, Gjentagelsen udeblev ikke, og de Arbejder, ved hvilke jeg paa den Konto stræbte at lette Byrden for den gamle Mand, vare: Udvalget af Poul Møllers Skrifter, Oversættelsen af Perraults Eventyr, andet Oplag af »Træsnit« med Illustrationer, »Dansk Lyrik«, anden forøgede Udgave, og Oversættelsen af »Eventyr fra fremmede Lande«, anden Samling. Sine Oversættelser dikterede Christian Winther til en lejet uliterær Person, i sin Alderdom uden derefter at gjenneumlæse det Skrevne.

**) Det var dette, der forhindrede min Medvirkning ved de to første Ark af Poul Møllers Skrifter i Udvalg.

imidlertid til i seks Uger alvorlig at føle denne Ulejlighed, da jeg i Foraaret 1873 faldt og brækkede min højre Arm og saaledes i seks Uger ikke havde nogen Haand, jeg kunde føre til Munden, og overalt kun meget ufuldkomment kunde hjælpe mig selv. Men dette Uheld fandt jeg dog uendelig langt mindre besværligt end det tidligere; thi dels maatte jeg i 1873 ikke blive saa mange Uger paa Hospitalet »i Officiant-værelse«, som i 1846 Maaneder »paa Stuerne«, dels mødte jeg under hele min sidste armløse Forfatning saa megen Omsorg og Kjærlighed fra alle Sider, at jeg snarere maatte velsigne end bande min Skjæbne. Hvad for øvrigt min Helbred angaar, har den vel fra Barndommen af været zart og udkrævet en Del Varsomhed fornemmelig i Henseende til Diæt, men sjelden nødt mig til at holde Sengen og omtrent fra mit 50de Aar mærkelig forbedret sig. Kunde jeg beholde mine Aands- og Legemskræfter nogenlunde uformindskede, vilde jeg gjerne leve helt ind i det næste Aarhundrede, for endnu at kunne glæde mig ved mangan herlig Sommerdag, for at besørge et Udvalg af Oehlenschlägers Værker (hvortil der i Fjor vistes mig en desværre bedragelig Udsigt) og for at se nogle af de Fremskridt, som — trods alle Magthaveres Modstand — ville blive Frugten af de vældige

Samfundsrørelser, der nu gjenlyde overalt i den civiliserede Verden. Disse ere lige saa lidt som de store — sørgelige og glædelige — Forandringer, den sidste Menneskealder har medført for mit Fædreland, upaaagtede gaaede mig forbi; tvært imod har jeg fulgt dem med bestandig stigende Interesse, og jo ældre jeg er bleven, desto mere har jeg — mod Alderdommens Sædvane — sluttet mig til Oppositionen. Men i nærværende Optegnelser er al Politik forbigaaet; thi det var ikke min Tids Historie, jeg vilde skrive — det have Andre gjort uendelig meget bedre, end jeg havde formaet. Hvad jeg har haft for Øje var kun at give Læseverdenen Oplysninger om nogle af mine Arbejder og mine mange personlige Bekjendte Meddelelser om mit private Liv. Optegnelserne vare aldrig blevne til, hvis ikke min tro hengivne Ven, den brave Otto Borchsenius idelig og idelig havde opfordret og skyndet mig til at skrive dem. Efter endelig at have faaet begyndt har jeg i Nedskrivningen fundet en behagelig Sysselsættelse, og det er mig en morsom Tanke, saaledes at skulle tale til Venner og Bekjendte og til nogle Flere efter min Død. »Wir erfahren erst im Alter, was uns in der Jugend begegnete,« skriver Goethe til Zelter (Nov. 1816). Jeg véd ikke, hvor vidt jeg

paa mine gamle Dage har forstaaet mit Liv; men jeg føler, at min Fremstillingskunst er saare ringe, og Læserne ville maaske finde, at de have spildt deres Tid paa en tør Beretning om Hverdagsbegivenheder, der vedrøre et med simpel Menneskeforstand udrustet Individ, en vel ganske flittig, men kun til underordnet Virksomhed henvist Arbejder i Literaturens Vingaard. Muligvis vil En og Anden i disse Optegnelser endog se et Eksempel paa det Slags Selvbiografier, som Holberg parodierer i sin 496de Epistel. O Ve! — Dog, jeg vil ikke ende min Fortælling med et Veraab. Jorden har ingenlunde været en Jammerdal for mig, og er min Himmel mangan Gang bleven dækket med Skyer, saa har jeg været saa lykkelig, altid i én Times Solskin at kunne finde fuld Erstatning for mange Timers Regn og Slud. Derfor skulle disse Blade slutte med nedenstaaende frejdige Digt af Rückert, der synes mig lige som skrevet i mit Navn, skjønt jeg i dets Rhythmer desværre maa savne mit dyrebare Modersmaals Klang:

»Noch eine Stunde lasst mich hier verweilen
Im Sonnenschein,
Mit Blumen Lust und Gram des Lebens theilen
Im Sonnenschein!

Der Frühling kam und schrieb auf Rosenblättern
 Ein Traumgedicht
 Vom Paradies, ich las die gold'nen Zeilen
 Im Sonnenschein.

Der Sommer kam, das Ird'sche zu verzehren
 Mit Himmelbrand,
 Ich sah die Ros' erliegen seinen Pfeilen
 Im Sonnenschein.

Es kam der Herbst, das Leben heimzuholen;
 Ich sah ihn nah'n
 Und mit der Ros' in seiner Hand enteilen
 Im Sonnenschein.

Seyd mir gegrüsst, ihr Bilder all' des Lebens,
 Die hier ich sah
 Um mich verweilen, mir vorüber eilen
 Im Sonnenschein!

Seyd mir gegrüsst, ihr Wanderer des Lebens,
 Die ohne mich,
 Und die mit mir gewandert ein'ge Meilen
 Im Sonnenschein!

Zurück ich blick' und seh' die Blumenthäger,
 So leicht durchwallt,

Und selbst der Berg' einst schwer erstieg'ne Steilen
Im Sonnenschein.

Ich geh', die süsse Müdigkeit des Lebens
Nun auszuruhn,
Die Lust, den Gram der Erde auszuheilen
Im Sonnenschein.«

Tillæg,

skrevet i Forsommeren 1889.

Efter nu at have læst det Foregaaende igjennem ser jeg med Sorg, at det kun er grumme Lidet af dets Indhold, der har nogen Betydning. Min Mangel paa Talent til et saadant Forfatterskab føler jeg levende, og stor var min Lyst til at lade det Hele forsvinde i Kakelovnen; men dertil har jeg ikke Ret, da jeg har givet det bort for længe siden. Vil derfor Nogen efter min Død forlægge Optegnelserne — og i vore Dage kan jo Meget komme ud — saa faar det ske! Et og Andet findes jo ogsaa deri, som jeg nok kunde ønske at meddele, og Et og Andet har jeg desuden paa Hjerte, som jeg haaber at faa sagt i dette Tillæg.

For tolv Aar siden troede jeg, at der ikke var Mere at udrette for mig, om jeg end skulde leve nogle Aar endnu; men deri tog jeg hel-

digvis meget fejl. Først blev jeg opfordret af Brødrene Reitzel til at besørge en Udgave af Aarestrups samlede Digte, hvad jeg villig gik ind paa. Min Redaktion af Bogen, der udkom samme Aar med den fortrinlige Karakteristik af Digteren ved Georg Brandes, synes mig vellykket, og jeg véd ikke Andet at rette, end hvad jeg her vil anføre. Til Digtene *Landet drog jeg vide om* og *Jeg vilde mig udride* har jeg siden fundet Originaler i *Des Knaben Wunderhorn*. Af Andre er jeg bleven oplyst om, at *En Engel stod ved Lejet stille* heller ikke er originalt men oversat efter Jean Reboul's *L'ange et l'enfant*, samt at *Børnepsalme*, som jeg havde fundet i *Nyt Aftenblad*, Maj 1826, allerede havde været trykt 1820 i *Sange ved Blegdamsskolens Eksamen* og saaledes maa anses for Aarestrups første trykte Digt, skjønt lige saa lidet betegnende for hans senere poetiske Produktion, som Oehlenschlägers første, en Efterligning af Wessels komiske Fortællinger, er det for hans*).

*) Anden Gang, Oehl. optraadte i Literaturen, findes ikke anført i min Oehl. Bibliografi (*Bidrag til den Oehl.ske Literaturs Historie* I, 1868); det var med en anonym Ballade, *Sverting*, indrykket i *Minerva* for Marts 1799, Side 295—303. Den ligner ham slet ikke; men at den er forfattet af ham, er indlysende af Manuskriptet (tilhørende hans Efterladte), som jeg har set og sammenholdt med Trykken.

Efter Aarestrup kom min tredie Udgave af *Peder Paars* hos Brødrene Philipsen; i den har jeg til Side 74, Linie 28, glemmt den Anmærkning under Teksten, at *gemeent* betyder *almindeligt*. Den af Hans Nikolaj Hansen illustrerede Udgave gjentager min Tekst, men for at skaane mit Syn paatog jeg mig ikke at korrigere denne; kun Anmærkningerne havde jeg Øje med. Ved den store, af Tegner illustrerede Udgave af Holbergs Komedier fragsagde jeg mig ogsaa Korrekturen. Forlagsbureauets nu, Stykke for Stykke, udkommende Udgave af Komedierne har jeg ikke set uden i Boghandlervinduerne; Bureauet ejer min Tekstrecension og er altsaa i sin Ret, men det vilde have vist sig mere høfligt, om det lige som de Herrer Stochholm og E. Bojesen havde spurgt mig, om jeg vilde besørge Korrekturen eller maaske havde nogen Rettelse at indføre. Af Komedierne er den stereotypiske Udgave og af *Peder Paars* den nysnævnte, hos Philipsen udkomne, min sidste.

1878 skrev Christian Winthers Enke fra Paris til mig, om jeg vilde udgive hendes Mands efterladte Digte samt Breve til og fra ham. Da jeg havde kjendt den Afdøde saa godt og nødtigt vilde se disse Arbejder i andre, maaske mindre varsomme Hænder, paatog jeg mig Udgivelsen. Bøgerne udkom hos Brødrene

Philipsen 1879 og 1880, og jeg tror, de ere omtrent saa gode, som de efter det ikke betydelige Stof kunde blive. Et lille Tillæg til Digtene findes Side 188 i Brevene, et andet, som senere er kommet mig til Hænde, vil jeg opbevare her. Det er skrevet foran i et Eksempel af *Gesammelte Gedichte von Fr. Rückert*, 1834, og henvendt til en Datter af Stiftsprovst Hans Ulrik Møller, Dr., der var sammenbragt Barn med Christian Winther. Det lyder saaledes:

Til vor kjære Marie.

I Vintertid, naar Blomsterne de blunde,
 Naar ingen Fugl Dig lokker mer i Lunde;
 Fortab Dig da i disse søde Sange,
 I disse blomsterrige Irregange;
 Og naar Du føler sødt Dit Hjerte banke,
 Og naar der fødes Dig en sindrig Tanke; —
 Da husk, at *dér* har og vor Tanke dvælet; —
 Da mødes de, ved Mindet huldt formælet.

Den 7de October 1848.

Christian Winther. Julie.

I Brevene, Side 147, skriver Chr. W.:

»Maden er fremmed, og Sengen er slet,
 Og Ingen forstaaer Een ret.«

Dette Citat lød mig under Ordningen og Kommenteringen hel gammelt og bekjendt, men først

efter at Bogen var udkommen, gik det op for mig, at det var oversat efter et Sted i Goethes Digt *Vanitas vanitatum*.

Til Oehlschlägersfesten 1879 lod Aktieselskabets Bestyrelse et Udvalg af Digterens Tragedier udkomme i fire Bind. Valget blev ikke betroet mig, men Tekstrecensionen raadede jeg over, og den kom til at adskille sig noget fra min forrige i Toogtredvebinds-Udgaven. I denne havde jeg heltigjennem fulgt den Regel at holde mig til de første Udgaver overalt, hvor de ikke gave noget Anstød, som Digteren senere havde fjernet; og Mere havde jeg vist heller ikke kunnet overkomme den Gang i den mig indrømmede Arbejdstid (otte Ark hver tredie Uge). Men ved nu paa ny at gennemgrandske disse udvalgte Tragedier med deres mangfoldige indbyrdes Afvigelser, indsaa jeg Urimeligheden i at forbigaa nogen sildigere Læsemaade, der var bedre end den tidligere upaaklagelige, og besluttede at efterstræbe den bedste forefundne Form for hvert Sted. Herved opstod dog ikke mange Forandringer fra Toogtredvebinds-Udgaven; flere vare Følgen af en anden Betragtning: det blev mig, især under Revisionen af *Baldur hiin Gode*, indlysende, at jeg hidtil havde taget for lidet Hensyn til Digterens Forkortelser, af hvilke flere vare mere velbegrundede, end jeg tilforn havde set. Dette

gjaldt vel i det Hele mindre om Tragedierne end om mange af »Digterværkerne«, som Oehl. kaldte dem (lige som Tragedier ikke ogsaa vare Digterværker). Hvis jeg for tredve Aar siden havde haft det samme Syn paa de to omtalte Punkter, og hvis jeg tillige havde kunnet forudse Oehlschlägers Stilling i Nutiden, vilde de 32 Binds 700 Ark være svundne ind til højst 550; Varianterne vare udeblevne lige som en Femtedel af de lyriske Digte; mange af Skuespillene, Lystspillene, Syngespillene og Fortællingerne vilde i deres Forkortning have vundet mere Anerkjendelse og hele Samlingen være bleven prisbilligere og mere udbredt. Alligevel tror jeg fremdeles, at de 32 Bind gjengive Oehlschlägers Værker bedre end nogen tidligere Udgave; heller ikke véd jeg Nogen, som den Gang kunde have gjort Arbejdet bedre. Ved dette var det Svævende i Værkernes Form bragt inden for overskuelige Grænser. Hélt afsluttet og fast (*standard*) bliver Formen først, naar der fornuftvis ikke er Mere at rette; saa hører al Vaklen op af sig selv.

Da Oehlschlägers festen nærmede sig, talte jeg en Dag paa Gaden med nu afdøde Departementschef Linde, som meddelte mig, at Fischer (den Gang Kultusminister) vilde foreslaa, at jeg skulde begaves med Titel af Professor, og da

jeg ytrede min Ringeagt for alt Titelvæsen, svarede han, at saa maatte jeg gjøres til Ridder af Dannebrog. Ogsaa derfor ønskede jeg mig helst fritagen; men Linde, som i sin Embedsstilling altid havde vist mig megen Velvillie, raadede mig til at modtage Ordenen, da Fischer maaske ellers vilde opgive, hvad han ogsaa havde i Sinde: at foreslaa Rigsdagen en Forhøjelse af mine Aarspenge med en Trediedel. Dertil svarede jeg: »Ja, med 400 Kroner om Aaret lader jeg mig underkjøbe.« Ordenen fik jeg snart derefter og Forhøjelsen ogsaa, og inden lang Tid forbedredes mine pekuniære Omstændigheder ydermere ved nye mig tilfaldende Arvedele, saa mine Indtægter bleve mere end fordoblede.

I Anledning af Oehlenschlägersfesten vilde Borchsenius ganske privat have samlet en Kreds af Venner om mig gamle Oehlenschlägerianer; men hans Plan rygtedes, og der meldte sig Flere og Flere, jeg tror: over Hundrede, som vilde være med. Festen blev holdt selve den 14de November og var meget smuk. Holger Drachmann havde skrevet en Sang og Schandorph en anden, der af Georg Brandes i hans Bog *Det moderne Gjennembruds Mænd* roses for sin Portræt-Lighed, og som jeg her afskriver.

Hos *Oehlenschläger* du sugede vel
 af Ungdomsbægret et Drag,
 og derfor du end i den sene Kvæld
 gaar helst til de Unges Lag.
 Men *Holberg* du omgikkes ogsaa og skærped
 dit Øje for Løgn og for Sandt,
 og derfor du ler ad hver bedemandssnærpet,
 hver gejstlig og verdslig Pedant.
 Pér Paars sig forgjæves som Heros ter:
 den gamle Hr. *Liebenberg* staar og ler
 fiffig, smørret.
 Han opdager straks, det er *Pér*.

Den Gang, da Trompeten blæste til Strid
 — omtrent vel i Syvti og to,
 den Gang, da den gryende unge Tid
 genered de Gamles Ro,
 da nikked du mildt til de Unge, som kæmped;
 det muntred, det løfted vort Mod.
 Skjønt altid din Røst lød besindig og dæmpet,
 paa Frihedens Side du stod.
 Saa tag da vor Tak for hint milde Nik,
 du graa Veteran med det unge Blik!
 Alle Unge,
 nu rejs Jer, raab Hurra og drik!«

Ogsaa min Ven, Digteren Kaalund, der
 ikke manglede ved Festen, havde villet fejre
 den med et Digt, men det var kun blevet til

en Begyndelse, som Borchsenius efter hans Død fandt imellem hans Papirer og meddelte i Efterskriften til hans efterladte Digte. Desuden lod Xylograf Hendriksen omdele Særtryk af det Nummer af Ugebladet *Ude og Hjemme*, der skulde udkomme Søndagen efter med mit Portræt efter Tegning af Frants Henningsen og med en kort Beretning om mit *vita* ved Borchsenius. Særtrykket havde ogsaa nogle venskabelige Vers af Sidstnævnte til mig. Georg Brandes holdt Festtalen, som han siden paa min Anmodning skrev op, saa lydende:

»Gode Herrer og danske Mænd!

Man har vist mig den Ære at anmode mig om i Dag at sige et Par Ord til den vakre Literatus ved min højre Side, og man har samtidig paabudt mig Korthed ved det Vink i Sangen [Drachmanns]: Bort vidtløftig Snak om Liebenberg og Oehlenschläger! Jeg skal forsøge paa at følge baade Kaldet og Vinket.

Det danske Folk fejrer i Dag Mindet om den store Mand, hvem det maaske i højest Grad skylder sin Selvbevidsthed og Selvfølelse som Folk. Den mindre Kreds ved dette Bord har forenet sig for i Dagens Anledning at bringe Oehlenschlägers trofaste og begavede Udgifter sin Tak og Hyldest.

Det er jo imidlertid ikke blot Udgiveren og Literaten, som De, der kjende Liebenberg personligt, skatte hos ham. Det er Personligheden som et Hele. Han repræsenterer for os Yngre først og fremmest Kjærligheden til Poesien, drevet til en Kultus, og den gode og sunde literære Tradition, som aldrig maa brydes eller styrtes; men saa er han os ogsaa dyrebar som Menneske. Det er gaaet mange af os Yngre saaledes, at naar vi som Grønskollinger traadte ud af Skolen, ind i Studenterlivet f. Eks., saa mødte vi næsten paa Tærskelen dertil en venlig ældre Mand — han forekom os den Gang meget ældre end han forekommer os nu — der behandlede os ikke som Russer men som Mennesker, med en mærkelig Fordomsfrihed talte med os om literære og religiøse Spørgsmaal og spurgte os om vor Mening, som ellers kun Jævnaldrende interesserede sig for.

Naar man saa havde haft nogle Samtaler med ham, foreslog han En en Aften ved et Glas Punsch til Ens Overraskelse og Beskæmmelse at driske Dus med ham, og det ulige Broderskab mellem den prøvede og kundskabsrige Mand og den dunhagede Dreng var sluttet. Det var en Tid, i hvilken man blev Dus med mange Mennesker, thi i Regelen strømmede Hjerterne efter et Punschold saa stærkt over,

at en almindelig Dusdrikken var Følgen. Men i Regelen ærgrede man sig den næste Morgen over at være kommen til at staa paa saa for-
 trolig en Fod med Halvfremmede og søgte ved første givne Lejlighed at knibe tilbage i De'et. Her var det anderledes. Man var lidt stolt af at være bleven Du's med en Mand, der havde Navn og Anseelse i Literaturen. Alt dette skete saa tidligt, at man, selv uden at have nogen svag Hukommelse, i Regelen er ganske uvidende om, naar det skete. Hvad mit eget Bekjendtskab og Venskab med Liebenberg angaar, da skjuler dets Oprindelse sig i Tidernes yderste Mørke. Og dog husker jeg dunkelt en Samtale med ham, som maa have været en af mine første. Jeg var da 19 Aar, havde skrevet en Afhandling om et Prisspørgsmaal og derfor faaet hvad der kaldtes »et meget hæderligt Accessit«. Jeg var rasende derover. Jeg gik til gamle Sibbern og spurgte ham, hvorfor jeg ikke havde faaet Medaillen. Han svarede mig: »Ja jeg var for at De skulde have den, men Hauch havde Betænkeligheder.« Jeg gik ud paa Frederiksberg til Hauch og rettede samme Spørgsmaal til ham. Han svarte, at han havde kæmpet som en Løve for at give mig Medaillen, men Sibbern havde desværre holdt igjen. Om Aftenen traf jeg Liebenberg i Studenterforeningen og fortalte ham hvad der

var hændt mig. »Du skulde lade den Afhandling trykke,« sagde han. Skjønt jeg nu personligt ansaa samme Afhandling for et saare lærd og dybsindigt Arbejde — den var utroligt dum og ussel — saa havde jeg dog en Anelse om, at det ikke vilde klæde den at komme ud paa Tryk, og jeg fulgte ikke Raadet. Men Liebenberg aner neppe, hvor det smigrede mig, at han paa Forhaand havde haft en saa fordelagtig Mening om min Capacitet og havde antaget min Afhandling i Stand til at kunne taale Farten gennem Sværtens Nat til Dagslyset. Der laa fra hans Side, syntes mig, en Art Anerkjendelse heri, og han har overfor os Yngre aldrig været sparsom og aldrig været ukritisk med sin Anerkjendelse. Jeg vidste, at min afdøde og højtelskede Opdrager Jakob Voltelen havde været et af Liebenbergs Æg, og den Tanke at blive anerkjendt af sin Lærers Lærer, havde noget Fantastisk og Styrkende ved sig.

Men Anerkjendelsen blev snart større fra min Side. Jeg kom i hans Hus, jeg sad med andre Ynglinge i hans Stue og var Vidne til hans Gjæstfrihed, hans Opofrelse for de Unge. Vi vidste alle, at hans pekuniære Ressourcer ikke var storartede, men de strakte til til en Gjæstfrihed overfor de unge Mænd, han modtog, som var beundringsværdig og næsten min-

dede om Miraklet med de fem smaa Fisk — og den Forklaring, jeg i Sommer i Berlin hørte af en lille Pige paa Spørgsmaalet om hvorledes disse fem smaa Brød og Fisk kunde strække til: »Fordi de generede sig«, denne rationalistiske Forklaring gjaldt ikke; thi man generte sig ikke paa gamle Liebenbergs Hummer, man tog for sig af Retterne som her. Jeg husker, hvorledes jeg for en halv Snes Aar siden paa en Fodtur med Liebenberg i Hellebækseggen pludselig bemærkede den nydelige Straahat, han havde paa Hovedet — han er altid klædt som en Petitmaître — og sagde: »Det er en smuk ny Hat, du har der.« Han svarte: »Ja den har holdt godt, den er otte Aar gammel.« — Gamle Liebenberg! Idet vi hylde dig i Dag, saa hylde vi i din Person den ideale Nøjsomhed og Tarvelighed, Resignationen i Aandens Tjeneste, thi det er den, som har været Betingelsen for din aabne Optagen af saa Mange.

Paa den Fodtur talte vi bl. A. meget om Literatur og meget om Oehlschläger, og til Forundring for mig, der næsten aldrig fandt Overensstemmelse hos Mænd af den ældre Slægt, vare vi bestandig enige i vore Indtryk. Det var den førheibergske og den efterheibergske Opfattelse, der mødtes og forstode hinanden, det var Aarhundredets første og sidste Ord i Sagen, der faldt sammen i Harmoni, det var

saa at sige Aarhundredets Anskuelse, der løb tilbage i sig selv og bed sig i Halen. Enhver Tid former sine store Mænd om i sit Billede. Den Slægt, der har rejst de to Statuer paa Kongens Nytorv, den Slægt, der staar imellem ham og mig, dannede de to store Mænd i sit Billed. Den bød dem Stole og bad dem sidde ned. Den gjorde dem til to satte Borgere. Liebenberg og jeg, vi skattede ikke den satte Oehlenschläger, saalidt som den satte Holberg, højest; vi elskede den Oehlenschläger, der staaende slog sine Knoer i Bordet og sagde de mindeværdige Ord om den danske Poesi, og vi elskede den unge Holberg, der satte Ild paa Parykkerne herhjemme.

Det er Liebenbergs friske Blik og Skjønhedssands som Tekstkritiker, vi have at takke for, at vi i vor Literatur besidde ikke den satte Oehlenschläger, men den unge, den glødende Oehlenschläger, det første Udkasts Mand, en Oehlenschläger, der staar oprejst. Og hvilket Arbejd var ikke fornødent dertil! Gamle Liebenberg! Idet vi hylde dig i Dag, saa hylde vi i din Person Troskaben, den literære Troskab, den ydmyge Flid, Samvittighedsfuldheden, der gjør sin Gjerning selv upaaskjønnet.

Ofte har jeg sagt til mig selv: Hvor det dog er Skade for Liebenberg, at Oehlenschläger og Schack Staffeldt og Holberg og de andre

store Mænd have skrevet Dansk og ikke Latin! Eller — da dette ikke kunde være anderledes — hvor det dog er Skade for ham, at han ikke har foretrukket at læse en gammel daarlig Historieskriver som Livius Teksten i Stedet for at læse og rense Teksten hos en ypperlig moderne Digter som Oehlenschläger! Tænk Dem! hvilken Folie for hans Virksomhed! hvor mange Komplimenter for kritisk Skarp-sind, for genial Konjekturalkritik vilde han ikke have høstet! han var bleven Professor, Ridder af Dannebrog, maaske Kommandør, maaske Storkors, maaske — Ridder af Elefanten . . . mit Hoved svimler. — —

Han er ikke bleven noget af det Alt; hans Nænsomhed og sunde kritiske Sands helligedes ene hans stakkels Modersmaal og dets Literatur, med hvis Genius hans elskværdige Væsen er i Slægt.

Han repræsenterer hvad jeg vilde kalde »den gode Aand« i dansk Literatur. Ja du er i Grunden selv, Liebenberg, denne gode Aand, der fra Rahbeks stille Bakkehus, forynget ved Dyrkelsen af Oehlenschläger og udviklet ved Fortroligheden med vort hele moderne Aands-liv, er naaet ned til os og vandrer lyslevende om iblandt os. Vi elske denne gode Aand i dig. Vi føle sønligt for dig. Og naar vi fortroligt men ikke uden Respekt

sige Du til dig, saa er det som en Søn siger Du til sin Fader. Dit Venskab er os et Pant paa, at vi ikke ere uden Sammenhæng med det Bedste i vor gamle Literatur, at vi ikke ere vanslægtede fra de store Gamle. Du knytter os til dem.

Ære være dine hvide Haar, gamle Liebenberg!«

Mange Flere talte og roste mig, saa jeg maatte blive baade rød og bleg. Jeg kunde kun med et Par fattige Ord takke de Tilstedeværende, som til Dels vare mig ganske fremmede, for al deres Venlighed og Godhed, der gik saa langt ud over hvad jeg fortjente.

Ved Theatrets Oehlenschlägersfest opførtes *Kiartan og Gudrun*. Kort Tid før hørte jeg af den Skuespiller, som skulde udføre Olaf Paas Rolle, at man vilde beholde Scenen med det antike Zevshoved og Spaadommen om Thorvaldsen. Jeg raadede til at bortskære hele Scenen, hvilket ogsaa skete. Men ved at overvære Opførelsen fandt jeg, at Oluf Paas Parti blev noget nær betydningsløst, naar han ikke rives ud af sin Kunstner-Illusion, og at man skulde have indskrænket sig til at stryge Spaadommen (19 Linier), saaledes at Oluf gaar bort med de Ord:

Min svage Haand kan ei tilbage drage dem.

1881 overraskede G. Philipsen mig paa det Glædeligste ved at tilbyde mig et Arbejde, som jeg i mange Aar havde ønsket men neppe vovet at haabe: den nye Udgave af Schack Staffeldt, som jeg ovenfor S. 35 sukker efter. Det næste Aar udkom Bogen, indledet med den ypperlige Afhandling af Georg Brandes, i hvilken han ikke sætter Staffeldts Geni *saa* højt som jeg, men som dog lærte mig at fatte endnu højere Tanker om det end før. Et meget fortjenstligt Supplement til Afhandlingen gav Hr. H. Vodskov ved en Anmeldelse af Bogen i det Letterstedtske Tidsskrift for 1883, 7de Hefte, som jeg ikke noksom kan anbefale enhver Staffeldtselsker at gjøre sig bekjendt med. Hvis der i Fremtiden bliver Trang til flere Udgaver af Staffeldts Digte 1881 — og jeg tvivler ikke derpaa — saa bør der sørges for at Vodskovs Anmeldelse føjes til Georg Brandes' Afhandling. En Unøjagtighed i Brandes' Afhandling hidrører fra mig; i det Eksemplar af Molbechs Staffeldtske Levnet, som jeg for Brandes, der boede i Berlin, havde forsynet med Rettelser i det Faktiske, havde jeg overset, at Digterens Dødsdag dér var angivet til den 26de i Stedet for den 16de December, og den Fejl gik *saa* over i Afhandlingen (Side [30]). Ogsaa en tosset Trykfejl i denne bærer jeg Skylden for: *Stoffets* i Stedet

for *Staffeldts*, Side [53]. I Teksten har jeg foruden de paa Bogens sidste Side angivne Trykfejl kun fundet disse: Side 6, Spalte 2, Strofe 2, *hvori savner* for *hvori jeg savner*, Side 27, Spalte 1, Linie 6: *til* for *i*, Side 188, Spalte 1, Linie 24: *bruste* for *brustne*, og Side 192, Spalte 1, Linie 8 fra n.: *herlig* for *herligt**). Men paa en værre Fejl, en af Uvidenhed opstaaet dum Misforstaaelse af en Strofe, gjorde Rektor Chr. Listov i en meget velvillig Anmeldelse af Bogen i *Illustreret Tidende*, Nr. 1184, opmærksom, og hvor meget jeg rødmer over den, kan jeg ikke fortie den her. Side 89, Spalte 1, Strofe 2, siger Staffeldt i sit skjøne Digt om en af en Spurv saaret døende Sommerfugl:

»Lesbias Begrædte finder
 du ved Lethes Rosenbred,
 der, hvor evig Fred forbinder
 hver en jordisk Fjendtlighed.«

Meningen er: I Hades' Rige er evig Fred; dér skal ingen fjendtlig Spurv forfølge dig som her paa Jorden. — Lesbia var Catuls Elskerinde,

*) Anmærkning for en tilkommende Staffeldt-Udgiver, 1891. Om en Fejl paa S. 125, Spalte 2, Linie 4: *Hellenis* for *Hellenis'*, har A. Arlaud nu oplyst mig ved en Anmærkning til S. 114, L. 9, i sin mesterlige Udgave af Baggesens *Riimbrev*, I.

hvem han i et Digt trøster for Tabet af en tam Spurv. Nu hørte netop Catuls Digte til de faa latinske Bøger, jeg havde læst i Originalsproget; men hans Lesbia og hendes begrædte Spurv havde jeg glemt igjen, troede, Lesbia var et af Venus' mange Navne, og forvrøvlede Strofen i min Anmærkning, hvilken Læseren af disse Linier derfor bedes *ikke* at efterslaa.

I Foraaret 1884 hørte jeg, at det Oehlen-schlägerske Aktieselskab vilde sælge sin Forlagsret til Digterens Skrifter, og at Høst og Brødrene Philipsen agtede at byde paa den. Det vilde have været mig en Hjertesorg at se Oehlen-schläger paa ny komme i Hænderne paa det Høstske Forlag »af Digterens egne Udgaver«, og for at gjøre Mit til at bestyrke Philipsenerne i deres Forsæt tilbød jeg dem at udføre alt Udgiverarbejdet ved Oehlen-schläger uden mindste Vederlag, saa længe jeg beholdt Liv og Kræfter. Philipsenerne købte saa Forlagsretten (dyrt nok, den gjælder jo kun til Aar 1900) og have vist sig virksomme, saaledes som jeg ventede. 29 Nummere (større og mindre, til Dels Gjen-tagelser) af Oehlen-schläger ere udkomne siden, og jeg har intet Øjeblik fortrudt mit Tilbud. Allerede for over to Aar siden var det Planen at lade et Udvalg paa en 400 Ark begynde at udkomme; men de daarlige Tider have forvoldt Op-sættelse. Imidlertid har jeg stadigt syslet med

Udvalget; Tekstrecensionen foreligger ordnet i 16 Bind med de nødvendige Anmærkninger og Paa-
pegen af flere, og til 1ste Bind, indeholdende
Nordens Guder, har jeg gjort Anmærkningerne
færdige og udstrakt dem til en hel Kommentar,
som den elskværdige gamle Lærde, Professor
K. Gislason har haft den Godhed at gjen-
nemlæse og godkjende. At det skulde lykkes mig
at gennemføre det Samme i de følgende 15
Bind, er desværre mindre sandsynligt paa
Grund af min høje Alder, men skulde jeg eller
dog min Arbejdskraft dø fra det, vil det dog
være bragt saa vidt, at nok en Anden kan af-
slutte det*) Af de til Optagelse i Udvalget
ikke bestemte Digtninger efterlader jeg mig
mer eller mindre grundigt reviderede Eksem-
plarer, alene med nogle faa Undtagelser. Den
Tid kan komme, da ogsaa Meget af det, som
nu vrages, vil blive paaskjønnet. Der findes

*) Anmærkning, December 1890. At faa hele Udvalgets
nye Behandling færdig er dog lykkedes mig; men til
min store Sorg trækker det ud med Trykningens Be-
gyndelse. Ogsaa af *Langelands-Reisen*, som kun i Ud-
valg har faaet Plads i *Udvalget*, ligger her en langt
bedre Redaktion end de 32 Binds, ledsaget af en ud-
førlig Kommentar og bestemt til et Nummer af den
lille Folkeudgave; men denne har nu været standset i
et Par Aar. I Udvalget havde jeg først sat Anmærk-
ningerne under Teksten; men det maatte jeg gjøre om
efter Forlæggernes Ønske.

heller ikke nær saa svimlende stor en Forskjel
 i Værdien af Oehenschlägers Produktioner, som
 almindeligvis antages. Bortsét fra en Del mer
 eller mindre intetsigende Lejlighedsvers vil man
 i det nu Ringeagtede sjelden eller aldrig savne
 »noget Sindrigt og Smukt« (se hans egne be-
 skedne Ord i et Brev til Rahbek, trykt Side VIII
 i Fortalen til *Mindeblade om Oehenschläger*,
 1879) og ofte træffe Noget, som ingen Anden
 kunde have gjort saa godt; lige som man i det,
 der sættes højest, næsten altid vil møde Noget,
 som peger hen paa hans Mangler. Eller er der
 ingen Pletter i *Poetiske Skrifter* 1805 og i
Nordiske Digte 1807? Mod Slutningen af
 gamle Molbechs Levetid kom jeg en Dag til-
 fældigvis til at tale med ham om Principerne
 for Tekstbehandlingen i Udgaver af Oehlen-
 schlägers Skrifter, hvorom han i det Hele viste
 sig enig med mig; »men nu hans *Poetiske
 Skrifter* og *Nordiske Digte*,« sagde han; »i dem
 maa intet Iota rokkes.« »Skulde man da frem-
 deles lade Gulnare kalde Aladdin »en Cherubim«
 og lade Heimdal »urokkelig og brunstig vente
 Ragnamørk«, skjønt Digteren senere har skaffet
 disse Anstød bort?« Nej, det skulde man da
 ikke, indrømmede han. — En Tid, hvor
 Oehenschläger bliver bedømt fordomsfrit og
 retfærdigt, ligger vel endnu fjernt; men lykkes
 Udvalget, som jeg haaber, turde der maaske

derved være gjort et ikke saa lille Skridt hen imod den.

Hvad Oehlenschlägers ikke poetiske Forfatterskab angaar, tror jeg, at saa godt som Alt, hvad der har Betydning, kan findes i Anmærkningerne til de 32 Bind, i *Bidrag til den Oehlenschlägerske Literaturs Historie* og i *Oehlenschlägers Digterværker og prosaiske Skrifter*, XXV, 1854, ogsaa kaldet *Supplement til alle tidligere Samlinger af Oehlenschlägers Digterværker og prosaiske Skrifter*, I. Paa det sidstnævnte Sted er det nu meget sjeldne *Svar til Capt. Abrahamsen o. s. v. 1808* aftrykt.

For en Olding nær ved de Firs har jeg en god Helbred. Jeg kan endnu spasere en halvanden til to Timer uden Overanstængelse. Mit Syn er vel noget svækket, men tillader mig dog at læse en halv Snes Timer hver Dag. Den Alderdomssvaghed, som mest har faaet fat i mig, er tiltagende Tunghørighed; den skiller mig mere og mere fra Venner, hvis hurtig løbende Tunge det er mig en pinlig og halv spildt Anstængelse at følge. Med Flere end højst To ad Gangen er det mig umuligt at samtale, og paa Foredrag og Theaterforestillinger har jeg ganske givet Afkald. Hvad der ogsaa bidrager til at isolere mig er min Boligs afsides Beliggenhed paa Villakvarterets Harsdorffsvej, hvor jeg fra Foraaret 1886 har haft

en smuk Lejlighed, som er omgiven af Træer, fuld af Lys og Solskin, med Udsigt til Stjernehimmelen*). Her lever jeg ret lykkeligt med Læsning og Arbejde, og den med Alderdommen følgende Rolighed og Ligevægt i Sindet hjælper mig igjennem en Del Ensomhed. Og ganske alene er jeg da heller ikke; nogle kjære Besøg faar jeg endnu, og jeg har i snart ti Aar haft en Plejesøn, en talentfuld Kunstner, brav, arbejdssom og rénlivet (for at bruge et godt gammelt Ord) — men mine Hovedinteresser, dansk Digtekunst og vort Fædrelands Anliggender, ere ikke hans, og derfor kan jeg ogsaa trænge til andet Selskab. *Vort Fædrelands Anliggender* kom jeg for Skade til at nævne! Hvis jeg her vilde udtale og fandt Ord for hele min Harm over især de sidste fem Aars Styrelse, og mine Ord bleve trykte, saa vilde baade disses Udgiver, Forlægger og Bogtrykker, maaske Sætteren med, blive kastede i evigt Fængsel og min

*) Da jeg var saa heldig at faa en Husholderske, som laver ekscellent Mad, kom jeg paa Tanken om at gjøre beskedne Middagsselskaber med en halv Snes Gjæster, og nogle saadanne lykkedes ogsaa overmaade godt; men inden jeg helt fik gaaet Rækken igjennem af dem, der mangen Gang havde beværtet mig, tabte jeg dog Lysten til at blive ved, dels for den voksende Tung-
hørigheds Skyld og dels af Hensyn til den mig ufor-
dragelige Tobaksrygning, al Selskabeligheds Fjende,
som Halvdelen af mine Gjæster ikke kunde undvære.

Aske spredet for Vinden. Med de Sidste vilde de uærede Magthavende for Resten gjøre mig en Tjeneste, thi saa maatte de jo først brænde mit Lig, som nu efter deres Visdom skal forpeste Jorden paa Frederiksbergs gamle Kirkegaard*). Denne min indædte Harm, forbunden med Frygt for vort arme lille Lands ved Krigsgalskaben hazarderede Fremtid kaster Skygger over min Alderdom, hvilke jeg føler saa meget stærkere, som jeg mere og mere rokkes i min Tiltro til mine Landsmænd ved at se saa mange af de saa kaldte Dannede billige og støtte vor Vanstyrelses ivrige Arbejden paa at sætte en slet maskeret militaristisk Absolutisme i Rigsdagens Sted. Desværre havde Suhm Ret, da han for saa vel hundrede Aar siden skrev: »Vi er og bliver dog et Folk af Slaver,« og desværre har Nordmanden J. E. Sars Ret i saa at sige Alt, hvad han lægger os og vore Oldenborgere til Last i sin ypperlige Bog *Historisk Indledning til Grundloven*, som jeg har læst tre Gange og vist nok vil læse tiere. Læs og studér den ogsaa du min Læser! den kan lære dig Meget og koster kun 40 Øre. —

Med mig uddør Navnet Liebenberg her i Danmark. I Nærheden af Potsdam ligger en

*) Anmærkning, 1892. I Aar fik vi dog virkelig Tilladelse til Ligbrænding — uden først at have haft Gjenbesøg af Koleraen! Forunderligt!

en lille Kjøbstad, som ikke nævnes i vore Skolegeografier; fra den tog min Oldefader Navnet, da han i Aaret 1720 som Bundtmager-svend drog til Kjøbenhavn. Hans Efterkommere bleve ved Bundtmageriet lige til min Fader, der kom til at studere og gjorde sig bekjendt som Præst. Efter ham gjorde min for 24 Aar siden afdøde Broder sig bekjendt som Højesteretsadvokat. De ere nu begge saa godt som glemte, og mit Navn er kun kjendt blandt Literatures Venner; faar jeg en Regning fra en Handlende, lyder den gjerne paa Hr. Lichtenberg. Men om mit Navn snart vil blive helt glemt, saa beklager jeg dette kun for de store Forfatteres Skyld, som havde fortjent en bedre Forvalter af deres efterladte Midler. En varm Kjærlighed til dem havde jeg, og nogen Smag tiltror jeg mig ogsaa; men stor Skarpsindighed er ikke falden i min Lod, og paa omfattende Kundskaber skorter det mig svært. Den Lærdom, som Et og Andet i mine Arbejder forudsætter, skriver sig gjerne fra Andre, der af Venskab for mig eller af Kjærlighed til den paagjældende Forfatter have ydet mig Hjælp. At nævne alle de Lærde, der lige som nu Gislason i næsten 50 Aar saaledes have rakt mig Haand, vilde blive vidtløftigt, og jeg har sagtens ogsaa været utaknemmelig nok til at glemme Nogle af dem. I den nyeste Tid har jeg fundet megen Assistance baade med Kor-

rektur og gode Raad hos min Ven Herman Trier (vist nok det mindst selviske Menneske, jeg har kjendt) og i en Række af Aar endnu mere hos en Anden (ikke mindre Udmærket), hvis Navn jeg fortier, fordi det kunde skade ham i hans Virksomhed at blive stillet frem som Ven af en saadan »Atheist« og »Anarkist« som mig*). Man maa være forsigtig i denne Reaktionstid, som Georg Brandes i sine *Indtryk fra Polen* saa træffende karakteriserer saaledes: »Hvad anden Lod end Polakkens har i denne Tidsalder Enhver, der har elsket Frihed og villet noget Godt! Hvad har han oplevet andet end Nederlag! Naar har han sét et Glimt af Sol? Naar har han hørt et Fremgangssignal? Overalt, overalt de stærke Voldsmænds Fanfarer eller de frække Hyklers Orgelkor! Og allevegne Dumheden som Livvagt om Løgnen, og allevegne Ærefrygt for det, som er usselt, og allevegne den samme Pøbelhaan over det Eneste, som er helligt.«

Med dette Citat kunde jeg gjerne slutte mit Tillæg, men som en Udtalelse af Georg

*) Cand. mag. A. Boysen, hvem her sigtes til, skriver til Udgiveren af disse Optegnelser: »Efter at jeg havde læst dette Sted i Liebenbergs Manuskript, bad jeg ham om at ændre det blandt andet saaledes, at mit Navn blev nævnet, men herpaa gik Liebenberg ikke ind. Siden glemte jeg Sagen.«

Udg.'s Anm.

Brandes leder det min Tanke hen paa mit personlige Forhold til denne og frister mig til endnu at dvæle lidt ved dette Æmne. Uagtet jeg Intet som helst har haft, der kunde berige denne eminente Aand, som jeg ansér for en af de mest omfattende, Danmark nogen Sinde har avlet; uagtet jeg ikke engang altid har kunnet være enig med ham (for Eks. om *Aladdin*): har han i mere end 25 Aar vist mig et Venskab, som er min Stolthed, og som lægger sig for Dagen i hans ovenanførte Tale og ikke mindre i et Par Breve til mig, hvilke jeg ikke kan negte mig her at lade aftrykke, skjønt de dreje sig om min Ros. De og ikke det tusinde Gange misbrugte Ridderkors, end sige den Titel, som jeg forsmaaede, ere mine Hæderstegn; de lyde saaledes:

»Kjære Liebenberg!

Jeg erfarer, at du har undflyet vor Lykønskning; min og min Hustrus indhenter dig nu ligefuldt pr. Post. Vi beklage, at din Skyhed forhindrer os i at se dig rask og rørig paa den Sommerdag, der fylder dine 70 Aar og som jeg haaber skal indlede en smuk og glædelig Alderdom for dig; thi hidtil har man virkelig kun anticipando kunnet kalde dig *gamle* Liebenberg; Ordet var mest et Kjæle navn, som man kalder Andre »lille« eller »gode«

eller lignende. Du véd imidlertid, at der er dem, som blive kjønnere med Aarene, dem, hvem de hvide Haar klæde smukkere end de mørke, og saaledes gives der ogsaa dem, der blive lykkeligere, mere yndede, mere paaskjønede med Alderen, dem, hvem man virkelig kan *gratulere* til de 70 Aar, og jeg tror, at du hører til denne Klasse. Altsaa Tak for alt udvist Venskab i de to sidste Decennier af de 70, og gode Ønsker!

Mange smukke Sommere!

Din

Georg Brandes.

15de Aug. 80.«

»Kjære og trofaste gamle Ven!

Den bedste og hjerteligste Lykønskning til din Fødselsdag.

Du er ung i Sind, bestandig i Venskab, paalidelig som faa, hvad Under da, at Alle, som kjender dig, holder af dig!

Jeg gjør det i alt Fald og ønsker dig et rigtigt godt Aar.

Din

Georg Brandes.

15. 8. 87.«

